ARAYIŞ

18 TEMMUZ 1981 • SAYI 22 • HAFTALIK DERGİ • 30 TL

KIBRIS BARIŞ HAREKATI

işçi haklarının kabul edilişi

58 YIL SONRA LOZAN

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

ARAYIŞ'IN ÇİZGİSİ

ARAYIŞ'ı her hafta okuyor ve gücümüz elverdiğince okutmaya çalışıyoruz. ARAYIŞ günümüzün en tutarlı yayın organıdır dersek yanılgıya düşmüş olmayacağımız kanısındayız. Neden mi? Demokrasi ve özgürlüklere olan inancından, Ulusal çıkarlara sahip çıkışından, demokratik işçi haklarını savunuşundan ve tüm bunları kendine özgü çizgisinden taviz vermeksizin sürdürmesinden...

Tüm demokrat ve özgürlük yanlısı güçlerin ARAYIŞ'la beraber olması gerektiği kanısındayız. ARAYIŞ'ın tüm emekçilerine okuyucularıyla, yazarıyla, odacısından abone memuruna dek tüm yaratıcılarını ödünsüz ve cesur çalışmalarından ötürü kutlarız.

Ender KOCA
İZMİR

ARAYIŞ BAŞARILI MI?

Ülkemizde DEMOKRATİK SOLCU'ların yıllardan beri sıkıntısını çektikleri şeylerin başında gerçek bir yayının eksikliği gelir. ARAYIŞ dergisi ile bu sıkıntıdan kurtulan DEMOKRATİK SOLCU'lar tek sayfasını dahi kaçırmadan dergiyi izliyorlar. Sadece izlemekle kalmayıp, ondan kişiliklerini ve toplumu geliştirmek için de yararlanıyorlar.

Sayın BÜLENT ECEVİT'in zorunlu ayrılışından sonra derginin zayıfladığı, gerilediği gibi savların yanlışlığını belirtmek istiyorum. Tam tersine her yeni sayısında daha bir başarılı olduğunu söyleyebilirim.

Ayrıca bir eleştirim var. Derginin sonundaki televizyon programı yerine daha yararlı bir konunun tercih edilebileceği kanısındayım. Somut bir öneri verebilirim. "ŞİİR DÜNYASINDAN" başlığı altında TÜRK ve DÜNYA şiirinden seçmeler verilebilir.

Başarılar dilerim...

Ali Rıza YURT
UŞAK

ERDEMİR'DE NELER OLUYOR?

Erdemir'de iki adet yüksek fırın vardır. Birinci fırın AYŞE, demir cevheri ve kömür tahliye tesislerinin yetersizliği nedeniyle 2 yıldır işletmede devre dışı bırakılmıştır. Bu arada gerekli bakım ve onarımı da yapılmadığından yeniden işletmeye alınması yıl sonunu bulacaktır.

Devlet 178 milyon dolar borçlandırılarak Japonlara yaptırılan ikinci yüksek fırın ZÜBEYDE de, bazı hatalar sonucu gövdesinde oluşan çatlaklar nedeniyle yıl sonunda devre dışı kalacaktır.

İlgili ve yetkililerden saklanan bu durum sonucu, herhangi bir nedenle AYŞE devreye sokulamazsa, Erdemir' de mayi maden üretimi yıl sonunda tamamen duracaktır. Bu da Erdemir'in mayi maden üretiminin hayal olmasını, dışarıya yassı mamul satalım derken, yassı mamul dışalımını zorunlu kılacak bir durumu ortaya çıkaracaktır. Yassı mamul karaborsası tekrar körüklenecektir. Yetkililerin ve de ilgililerin konu ile ilgilenecekleri; yanıltıcı bilgi verenlerin, geleceğe dönük önlemler alacağı umudunu yitirmek istemiyoruz.

Şecaattin TULGAR
EREĞLİ

DEVRİM SÖZCÜĞÜ ÜZERİNE

Dilimizin gelişmesine, özleşmesine karşı olan; Osmanlı düzeninin değer ölçülerine göre yaşamını sürdürmeye çalışan, bazı gerici çıkarcılar, "Devrim" sözcüğünü tehlikeli göstermeğe çalışmaktalar. "Devrim" sözcüğü için, "Bu sözcük, terörizmle özdeşleşmiştir... yıkma, devirme anlamına kullanılıyor..." biçimindeki savları, haklı bir nedene dayanamaz. Çünkü: Devrim, terörizmle eşanlamlı değildir. Terörizm; Kurumlaşmış tedhiş hareketi, yıldırma, korkutmadır. Devrim ise, pek kısa bir zaman içinde meydana gelen temelli ve önemli dönüşüm, inkılâp, demektir.

Yine aynı çevreler, dilde özleşmeyi politik sorun yaptıklarından, devrim sözcüğü yerine "İnkılâp"ı kullanmaktalar. Oysa biri Türkçe, diğeri Arapça olan bu iki sözcüğün anlamları aynıdır. Devrim de, inkılâp da toplumsal yapıda sıçramayla gerçekleşen niteliksel dönüşümlerdir. Ne devrim, ne de inkılâp evrim demek değildir. Evrim, ardarda biçimsel değişmeler dizisi, evre evre oluşan dönüşüm, ağır ağır kendiliğinden olan değişimdir. Sözcük karşılığı tekâmüldür. Devrim, evrimin zorunlu sonucudur.

İnkılâp, evrimin karşıtı olup, devrim sözcüğünün anlamdaşıdır. "İnkılâp"ta, "Devrim"de kökten önemli değişikliği içerir ve niteliksel dönüşümdür.

Sözlük anlamıyla inkılâp: Altüst olma, ters dönme, yıkma, devirme, devrimdir. İnkılâpçılığın evrimcilik olmadığını Atatürk'ün şu iki tümcesi en açık bir biçimde belirlemiştir: "İnkılâp, mevcut müesseseleri zorla değiştirmek demektir." "İnkılâpçılık, niteliği itibariyle tekâmülcülük demek değildir..."

Dilimize kazandırılan yeni sözcükleri "tehlikeli" bulup, ondan ürkenler... Özleşen dilimizden korkarak kaçanlar... Okulların isimlerini dahi değiştirmişlerdir. Adana'daki "Devrim Lisesi"'ni "Baraj Lisesi" yapmak çözüm ya da kurtuluş değil.

Arayış Dergisi'nin 14'üncü sayısında "Devrim'i Cumhuriyet Döneminde İlk Kez Atatürk Kullandı" başlıklı yazıda, Atatürk'ün 9.5.1935 tarihli konuşmasından alıntı şöyleydi:

"Uçurum kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içerde ve dışarda saygı ile tanılan yeni bir vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için ARASIZ DEVRİMLER... İşte Türk genel devriminin bir kısa deyimi."

Mevcut Anayasa'mızın 153'üncü maddesi de şöyle diyor:

"... aşağıda gösterilen DEVRİM kanunlarının, bu anayasa'nın halkoyu ile kabul edildiği tarihte bulunan hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz."

Atatürk'ün kullandığı, Anayasa'mızda yazılı bulunan bir sözcüğü (devrimi) tehlikeli bulmak, tehlikeli bir anlayışın sonucu olsa gerektir.

Turan ALTUNTAŞ
ADANA

HALK VE ARAYIŞ

Toplumsal sorunların bireylere göre değişmesi ya da yorumlanabilmesine karşın, temel sorunlar genel olarak belli bir yerde odaklaşır. Bu odaklaşma gittikçe karmakarışık olmaya ve bir yerde zindan karanlığına dönüşmeye başlar. Bu karanlıktan kurtulmanın yolu çevreden sızan ışıkları da kapatarak ya da gözlerini yumarak karanlığa alışmak değil, çevreden sızan ışıklara uyum göstermektir. ARAYIŞ bu gerçekten hareketle elinde tuttuğu aydınlık meşalesini odaklaşmaların üzerine giderek büyük bir uğraş içine girmiştir.

Oluşan her yeni atılımın, tüm tarih kesitlerinde görülebileceği gibi bazı çevrelerce engellenmeye çalışıldığı gerçeği yadsınamaz. Ancak bu tür engelleme gayretlerinin başarıya ulaşma oranları tartışma götürür. Çağın gereği olan değişme ve yenileşme ile gelişim engellenemez. Yenileşim ve değişim aslında doğada vardır. Değişme ve gelişimi engelleyebilmek için doğadaki değişim durdurulmalıdır. ARAYIŞ'ın gelişimini durdurmak isteyen, elindeki meşaleyi söndürmek isteyen çevrelerin oluşması da doğaldır. ARAYIŞ bu tür davranışlara karşı başarılı olmak istiyorsa, meşaleyi halkla birlikte taşımalıdır.

Kudret ÖZBIYIK
İSTANBUL

ÖZGÜRLÜK NASIL OLMALI?

ARAYIŞ'ın 13'üncü sayısındaki BAŞYAZI'yı okuduktan sonra bu mektubu yazmak gereksinimini duydum.

Özgürlüğün bolluk ve ucuzluk dönemlerini halkımız hiçbir zaman görememiştir. Kağıt üzerinde kaldığı sürece değil, pratik yaşamda var olduğu sürece özgürlükten sözedilebilir. Yasalarda seyahat edebilme özgürlüğü vardır, ama, halkın, ekonomik zorunluklar altında para biriktirip, seyahat edebilmesi olası mıdır? Yani seyahat özgürlüğünü kullanabilir mi? Bu örnekte olduğu gibi diğer bütün özgürlükler kağıt üzerinde değil midir? Özgürlük bazı çevreler için bol olmuş olabilir, ancak halk için her zaman dar ve pahalı olmamış mıdır?

Basınımız ne zaman özgür olmuştur ki bunun sorumsuzca kullanılmasından sözedilebilsin. Basın hiçbir zaman birtakım çevrelerin avucu içinden çıkmamıştır zaten. Kısaca özgürlük ekonomik koşulların verilerine bağlıdır. Ekonomik özgürlüğü olanlar tüm özgürlüklerini kullanabilirler, diğerleri ise bunun için savaşım verirler ancak.

Muhittin ELÇİN
MERSİN

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no. 94
Gaziosmanpaşa/ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat/ANKARA
TELEFON:
28 44 74 26 00 56

PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ: ENLEM 80 18 60 71
BASILDIĞI YER: EM-AŞ
Emek Basın Yayın Reklâmcılık A.Ş.

İLAN KOŞULLARI
Dört renkli kapak 75 bin TL.
Kapak içleri tek renk 50 bin TL.
İç sayfalar renkli: 60 bin TL
Öteki sayfalar tek renk 40 bin TL.
Sütun santimi 800 TL.

ESKİ SAYILAR İÇİN 60 TL. POSTA PULU GÖNDERİLMELİDİR.

Sayı: 22 FİATI: 30. TL.
18 Temmuz 1981

ABONE KOŞULLARI
YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 TL. Altı aylık 750 TL. Üç aylık 375 TL.
YURTDIŞI:

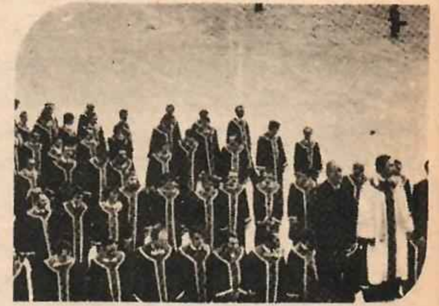
Almanya	104 DM
Avusturya	770 Avusturya Şilini
Danimarka	350 Danimarka Kronu
Finlandiya	275 Fin Markkası
Fransa	245 Fransa Frankı
Hollanda	120 Hollanda Florini
İngiltere	25 Sterlin
İsveç	250 isveç Kronu
İsviçre	100 İsviçre Frankı
Irak	30 Irak Dinarı
Norveç	310 Norveç Kronu
S. Arabistan	194 Riyal
Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

● Abone bedelinin PTT ile; ya da, 'Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara'' Şubesi 1200 numaralı hesabımıza ' yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, veya PTT makbuzunun 'PK–75 Küçükesat/Ankara'' Adresine gönderilmesi rica olunur.

DERGİNİN İÇİNDEN

TARİH

KIBRIS

ÜNİVERSİTE

YAZI İŞLERİ'nden

TRT PROGRAMINDA OLMASA BİLE ANILACAK

SAYIN okurlarımız, gelecek sayımız yayınlanıncaya kadar Türkiye dört önemli olayı anacak. Bunlar sırasıyla basından sansürün kaldırılışının, Lozan Barış Antlaşması'nın, Türkiye'de işçi haklarının tanınmasının ve Kıbrıs Barış Harekatı'nın yıldönümleri...

Televizyonun 18-25 Temmuz tarihleri arasındaki program özetleri 32'inci sayfamızda yer aldı. Sizlerin de dikkatini çekeceği gibi, bu yıldönümlerinden hiçbirinden söz yok. TV'nin, bu yıldönümlerini unutması, ya da unutur görünmesi hiçbir şeyi değiştirmeyecek, bu yıldönümleri halkımızın yüreklerinde kutlanacaktır inancındayız.

Biz bu sayımızda bu dört yıldönümüne de yerimiz yettiğince yer vermeye çalıştık.

*
* *

Sayın okurlarımız, öteki ülkelerde olduğu gibi güçlüklerle, savaşımlarla kazanılmadığından olsa gerek, Türkiye'de işçi haklarına yeterince sahip çıkılmıyor. Özellikle faaliyetine izin verilen işçi kuruluşları, hakları ellerinden alınırken seyirci kalıyorlar, geçiştiriyorlar olayları...

İşçi haklarına sahip çıkmak adına bir zamanlar atıp tutan Türk-İş yöneticilerinin bugünkü suskunluklarını, kabuklarına çekilmişliklerini anlamak olası değil.

1963 yılında verilen işçi hakları için yeterince emek harcamadıklarından mı, yoksa bu hakları fazla bulduklarından mı böyle bir geri çekiliş? 24 Temmuz gününü "bayram" olarak kabul eden, ancak, canı istediği zaman kutlayan, istemediği zaman adını bile anmayan bu kuruluşun, herşeye karşın, işçilere verilen bu haklardan hoşnut olmaması olası mı?

Bugünkü varlığını 1963 yılında kabul edilen yasalara borçlu olan Türk-İş yöneticileri, genel sekreterlerini hükümete sokup, sonra da işçilerin hakları ellerinden alınırken ses çıkarmayarak kimin haklarını, kimin adına koruyorlar?

Bugün, "ne şiş yansın, ne kebap" politikasını izleyen Türk-İş'in üst yöneticileri, yarın Türk işçisinin karşısına çıkıp ne diyecekler?

Türk-İş yöneticileri, iş işten geçmeden, işçilerin kazanılmış haklarına sahip çıkmak zorundadır.

*
* *

Sayın Okurlarımız, bu arada basından sansürün kaldırılışının da yıldönümü 24 Temmuz gününe rastlıyor. Basından sansürün kaldırılışının 73'üncü yıldönümünde Türk basınının hali de gerçekten içler acısı.

Bir yanda, kendi kendine sansür koyan bir basın, öte yanda "reklam alamazsınız" diye tehdit edilen ve bazı konulara değinmeyen bir başka basın.

Her iki tür davranış da, kamuoyundan gerçekleri gizlemek anlamına, "sansür" uygulaması anlamına gelmez de, hangi anlama gelir?

İşte bu koşullar altında, basından sansürün kaldırılışının bir yıldönümünü daha kutluyoruz.

Bu günlerde, gazetelerimizi hep birlikte izleyeceğiz. Ve sansürün kaldırılışının yıldönümünde ne diyeceklerini göreceğiz.

Tarih, ileride, kendi kendine sansür koyanları, iş adamlarının tehditlerine boyun eğenleri yazacak; umarız bugünkü tutumları Türk Basın Tarihine bir "kara leke" olarak geçmez...

*
* *

Sayın okurlarımız, geçen sayımızda, bu bölümde yer alan bir paragraftan bir cümle düşmüş, bazı yanlış anlamalara neden olmuştur. Yazının o bölümü "Bu arada buğday taban fiyatı konusunda da ARAYIŞ'ın ileri sürdüğü görüşler geçerlik kazandı. Anımsanacağı gibi, ARAYIŞ buğday taban fiyatlarının yüksek tutulmasını istemiş, aksi takdirde köylünün buğdayını düşük fiyatla satmayacağı görüşünü savunmuş, TMO'nun güç durumda kalacağını bildirmişti." olması gerekiyor. Düzelterek özür diliyoruz.

*
* *

Sayın Okurlarımız, gelecek haftalarda buluşabilmek umuduyla, mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla...

DANIŞMA MECLİSİ KİMLERE KAPALI?

ARAYIŞ

DANIŞMA Meclisi için geriye sayma işlemi başladı. Meclise girmek için aday olmak isteyenler 15 Temmuzdan başlayarak başvuruda bulunmaya başladılar. Adaylık için gerekli koşullar Kurucu Meclis Yasasının 4'üncü maddesinde belirtiliyor. Buna göre Danışma Meclisine üye olarak girebilecek kişiler, *"Türk vatandaşı olmak, otuz yaşını bitirmiş bulunmak, yüksek öğrenim yapmış olmak, kısıtlı ve kamu görevlerinden yasaklı olmamak, muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak ya da yapmış sayılmak, yükümlü bulunmamak, ağır hapis cezası veya taksirli suçlar hariç olmak üzere bir yıldan fazla hapis cezası almamış, yahut zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüzkızartıcı suçlardan herhangi birinden hüküm giymemiş olmak"* koşullarını taşımak zorunda.

Bu koşullar aslında çoğu seçim yasalarında yer alan ve seçilme hakkını sınırlayan ilkelerdir. Nitekim yüksek öğrenim koşulu dışında bunlar, aşağı yukarı 1961 Anayasasının seçme ve seçilme haklarını düzenleyen bölümünde yer almaktadır.

*

* *

Ancak Kurucu Meclis Yasası'nın 4'üncü maddesi anayasalarda rastlanmayan bir kısıntı daha getirmektedir. Bu maddenin g fıkrası, 11 Eylül günü bir partiye kayıtlı kimselerin Danışma Meclisine giremeyeceğini belirtmektedir. Böylece normal demokratik rejimlerin vazgeçilmez öğeleri olan siyasi parti üyeleri, toplumun yazgısını çizecek olan en temel yasanın belirlenmesinde devre dışı bırakılmaktadır.

Sorunun demokrasi açısından kuramsal sayılacak bu boyutunun yanında böyle bir *"cezalandirma"*nın uygulanabilmesi açısından ortaya çıkacak bazı sakıncalar vardır. Bu sakıncalar gözönünde bulundurulmadığı takdirde yapılacak Anayasanın geleceği açısından birçok kaygının ve burukluğun ortaya çıkabileceği bilinmelidir.

*

* *

Siyasi parti üyelerinin seçilme haklarının sınırlandırılmasına yol açabileceği sakıncaları anlayabilmek için, herşeyden önce *"üyelik"* kavramını yerine oturtmak gerekir. Nedir siyasi parti üyeliği? Fransız Siyaset Bilimcisi Maurice Duverger'in buna verdiği ilk yanıt, *"partiye göre değişir, her parti kendine özgü bir üyelik anlayışına sahiptir"* olmaktadır.

Demek ki parti üyeliği kavramının ilk özelliği bunun genel geçerliliği olan bir kavram olmayışıdır. Yani herhangi bir liberal parti ya da tutucu parti ile demokratik sol bir parti ya da daha solda bir partinin üyelik kavramları aynı değildir. Örneğin Amerikan Partileri için *"üyeliğin"* herhangi bir anlamı yoktur.

*

* *

Bazı partiler için üye kavramının önemli olmaması yüzünden bu partilerle ilgili kesin üye sayılarını belirleme olanağı da çok sınırlı kalmaktadır. Örneğin 1939 yılında Fransa'da *Esprit* dergisinin aynı sayısında yayınlanan iki ayrı yazıda Fransız Radikal Sosyalist Partisinin üye sayısı 80 ve 200 bin olarak verilmiştir.

*

* *

"Üye" kavramı 20'inci yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. Bunda Sanayi Devrimi sonucunda ortaya çıkan ve daha çok çalışan kesimler adına hareket eden sosyalist ve sosyal demokrat partilerin katkısı vardır. Üyelik anlayışı daha sonra başka partilerce de taklit edilmiştir. Ancak, üyelik 19'uncu yüzyılda ortaya çıkan ve oy hakkını yal-

nızca belli servet sahibi insanlara tanıyan eski parti anlayışına terstir. Dolayısıyla klasik tutucu ve liberal partiler için parti üyesi olmak, partiye üye yazmak öyle pek önemli değildir.

*
* *

"Üye" kavramının bu tarihi gelişimi kuşkusuz Türkiye'deki partiler yelpazesini de etkilemektedir. Danışma Meclisine üye olabilme konusunda parti üyelerine getirilen yasaklama yukarda sayılan nedenler dolayısıyla haksızlıklara yol açabilecek niteliktedir.

Nasıl mı?

*
* *

Kurucu Meclislere aday olmak isteyen kişiler, parti kayyumlarından parti üyesi olmadıklarına ilişkin bir belge almak zorundalar. Kuşkusuz parti üyeleri ile ilgili bir yasaklama getirince böyle bir belge istemek de zorunlu olmaktadır. Ancak, böyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesi, gerçekleştirildiği sanılsa bile bunun geçerli olabilmesi olasılığı var mıdır? Bu soruya olumlu yanıt vermek, ne yazık ki olanaksızdır.

Türkiye'de birçok parti var. Yukarda belirtildiği gibi bu partilerin üyelik anlayışları, dolayısıyla üyelikle ilgili işlemleri, kayıt sistemleri arasında büyük farklar var. Bunlardan da öte, Cumhuriyet Halk Partisi dışında hiç bir partinin doğru dürüst bir merkezi kayıt sistemi yok.

Bu durumda CHP dışındaki öteki bütün partiler için bütün il ve ilçe kayıtlarını tek tek incelemek gerekecektir.

Partilerde merkez kayıt sistemlerinin ciddi bir biçimde ele alınmasının büyük yararı vardır. Bir partilinin oturduğu ilde kayıtlı olup olmadığı ancak böyle bir sistemle sürekli olarak denetlenebilir. Böyle bir uygulamaya CHP dışında dikkat edildiğini sanmıyoruz. Kaldı ki, CHP de bile bunun istisnaları olabilir.

*
* *

Bu durumda bir ilden Danışma Meclisi'ne aday olacakların partili olup olmadıklarını anlamak için yalnızca bulundukları illerdeki değil, bütün illerdeki parti kayıtlarını incelemek gerekecektir. Şimdi sormak gerekiyor? Böyle bir inceleme parti kayyumlarının altından kalkabileceği bir iş midir?

Sakıncalar bununla da bitmiyor. Türkiye'deki siyasi parti kayıtlarına ne derecede güvenilebilir? Üyelik kavramını parti çalışmasında önemli bir yere koyan, dolayısıyla merkezi kayıt sistemine ciddi bir biçimde eğilen, bunu parti içi demokrasinin en önemli koşullarından biri sayan, çağdaş kayıt olanaklarını araştırıp, bunları uygulayan CHP gibi demokratik sol bir partinin kayıtları ile, üye kavramına önem vermeyen tutucu ya da liberal bir partinin kayıtlarına aynı ölçüde güvenilebilir mi?

Bunun dışında, illegal çalışma biçimlerine başvuran ve ilişkili oldukları paravan örgütler aracılığıyla bir takım faaliyetlerde bulunan siyasi partilerin durumu ne olacaktır? Böyle bir siyasi mücadeleyi benimseyen partiler, illegal çalışmalara giren üyelerini, parti üyesi durumuna getirmeyebilirler. Ya da herhangi bir üyeleri, partiyi güç durumda bırakan bir eylemle ilgili olarak yakalandığı zaman, kaydını bir gecede ortadan kaldırabilirler.

Şimdiki uygulama ile Danışma Meclisi'nin kapıları bu durumdaki kimselere nasıl kapatılacak.

*
* *

Peki çözüm nedir? Ne yazık ki bunun çözümü yok. Çünkü, karar temelinde sakattır, çünkü karar demokrasinin ayrılmaz parçası olan parti içi demokrasiye inanan partileri cezalandırır niteliktedir.

Daha açıkça söylemek gerekirse, bu karar özellikle CHP'ye gönül vermiş insanlar açısından haksızlıklar getirmektedir. Çünkü CHP, Türkiye'de uzun süreden beri şikayetlere neden olan önseçim haksızlıklarının giderilmesi amacıyla düzenli ve güvenilir bir kayıt sistemi oluşturmak için yıllarca büyük çabalar göstermiş, henüz tam olmamakla birlikte bunu da büyük ölçüde başarmıştır. Ancak ülke demokrasisi açısından bir örnek olarak sunmağa hazırlandığı bu sistem bugün kendi üyelerinin en doğal haklarından birinin elinden alınması için bir araç haline gelmektedir. Büyük güçlüklerle yaşatmağa çalıştığımız, tüm az gelişmiş ülkelere örnek olmakla övündüğümüz yaralı demokrasimiz, böyle iç kanamalara ne derece dayanıklıdır, bunu iyice düşünmek gerekir. •

Türkiye

• ANAYASA HAZIRLANIRKEN MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN SİYASİ PARTİLERE İLİŞKİN YASAKLAMALAR GETİREN 52 NOLU BİLDİRİSİNİN YÜRÜRLÜKTE KALACAĞI BİLDİRİLDİ. Kurucu Meclisce hazırlanacak yeni Anayasanın halkoyuna sunulması aşamasında da tartışma dışı bırakılacağı belirtiliyor.

• DANIŞMA MECLİSİ'NE ADAYLIK İÇİN BAŞVURULAR BAŞLADI. Adaylar, 15 Ağustos'a kadar bulundukları illerin valiliğine veya Milli Güvenlik Konseyi'ne başvurabilecekler. Öte yandan adayların 11 Eylül 1980 tarihinde siyasi partilere kayıtlı olup olmadıkları yolundaki belgeyi kayyumlardan alabilecekleri öğrenildi. Bu arada, DANIŞMA MECLİSİ'NİN İLK TOPLANTISINI 23 EKİM 1981 GÜNÜ YAPACAĞI AÇIKLANDI.

• ÇALIŞMA BAKANI TURHAN ESENER ÇALIŞMA MECLİSİ TOPLANTISI İÇİN HENÜZ BİR TARİH VERİLEMEYECEĞİNİ SÖYLEDİ. Öte yandan çalışma hayatını ilgilendiren yasaların kurucu meclis faaliyete geçmeden görüşülerek kabulü için çalışıldığı bildirildi.

• Yargıtay DİSK'in kapatılmasına ilişkin davanın Sıkıyönetim Mahkemesine verilmesi kararını bozdu. YARGITAY DİSK DAVASINA İŞ MAHKEMESİNİN BAKMASINI KARARLAŞTIRDI.

• Milli Güvenlik Konseyi'nin "İşçinin işten çıkartılmaması" için direktif verdiği bildirildi. İşçinin çıkarılmasını engellemek için hazırlanan tasarıda, KRİZDEKİ İŞYERİNDE DÖRT SAAT ÇALIŞACAĞI AÇIKLANDI. İşçinin geri kalan dört saatlik ücretinin ödenmesi için fon kurulması tasarlandığı belirtilerek bu formülün Almanya'da da uygulandığı ileri sürüldü.

• Yüksek Hakem Kurulu Başkanı Naci VARLIK YENİ YAPILAN TOPLU SÖZLEŞMELERDEN SENDİKASIZ İŞÇİLERİN DE YARARLANABİLECEKLERİNİ SÖYLEDİ. Varlık çalıştığı işyerindeki toplu sözleşmeden yararlanmak isteyen işçilerin bir dilekçe ile işverene başvurmasının ve o işkolunda bir sendikaya aidat ödemesinin yeterli olduğunu belirtti.

• Türk-İş'e bağlı Yol-İş Federasyonu Dış İlişkiler Uzmanı Şanar Tayşı "Sendikacılık alanında İCFTU olmadan bir şey yapmanın mümkün olmadığını" söyledi. Alınan kararın hem İCFTU hem de Türk işçileri açısından talihsizlik olduğunu belirten Tayşı, "bu karar ile TÜRK İŞÇİLERİ 21 YILLIK BİR DÖNEMDEN SONRA YENİDEN YALNIZLIĞA İTİLDİ" dedi.

• İZMİR BELEDİYESİ'NDE 12 EYLÜL'DEN SONRA İŞTEN ÇIKARILAN İŞÇİLER İŞBAŞI YAPTILAR. Ege Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığının, işçilerin görevlerine başlaması için emir verdiği belirtildi.

• TÜRK LİRASI MAYIS'TAN BERİ DOLARA KARŞI HERGÜN ORTALAMA 19 KURUŞ DEĞER YİTİRİYOR. Türk Lirası, aynı dönem içinde en büyük değer kaybına Kuveyt Dinari karşısında uğrarken, Alman Markı karşısında da yüzde birbuçuk değer yitirdi.

• DETERJANA ZAM GELDİ. İstihsal vergisi oranlarının yeniden düzenlenmesinden sonra üreticiler yüzde 8 oranındaki vergi yükünü tüketiciye yansıtmaya başladılar.

• Üniversiteler Yasa Tasarısının bazı maddeleri belli oldu. Tasarıda, REKTÖR, DEKAN VE YARDIMCILARININ ÜÇ ADAY ARASINDAN DEVLET BAŞKANINCA SEÇİLMESİ ÖNGÖRÜLÜYOR. Profesör ve doçentlerin az gelişmiş bölgelerdeki öğretim kurumlarında iki yıl zorunlu hizmet yapmalarını da öngören tasarıda, doçent ve profesörlerin haftada en az 10, yardımcılarının ise 12 saat ders vermeleri koşulunu getiriyor.

• Balıkesir Barosu Başkanı Turgut İNAL, MEDENİ KANUNDA YAPILACAK DEĞİŞİKLİKLER SIRASINDA TÜRKÇE KELİMELERİN KULLANILMASINI İSTEDİ.

• DÜNYA GAZETESİ ESKİ YAZARLARINDAN ORHAN BİRGİT İLE YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ İLYAS YEŞİL'İN İKİŞER YIL HAPSİ İSTENDİ. Birgit ve Yeşil hakkında Dünya Gazetesindeki "Enerji Sorunu" ile "Kıbrısta Salam Politikası" yazılarından dolayı dava açılmıştı.

• ADALET BAKANLIĞI HAMİLELİKTE DÖRT HAFTAYI GEÇMEMEK KOŞULU İLE KÜRTAJI KABUL ETTİ.

Dünya

• ALMANYA'DA BU YILIN İLK ALTI AYINDA 160 BİN İŞÇİNİN İŞİNE SON VERİLDİ. Bir milyonu aşkın Türk işçisinin bulunduğu Almanya'da ekonomik kriz yılları olan 1966-67 ve 1974-75 yıllarında da işten çıkarma işlemlerinden ençok Türk işçilerinin etkilendiği açıklandı.

• EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA TEŞKİLATI (OECD) ÜYESİ 24 ÜLKEDE SON ALTI AYDA İŞTEN ÇIKARTILAN İŞÇİ SAYISININ BİR MİLYONA ULAŞTIĞI AÇIKLANDI. Son işten çıkartılanlarla birlikte tüm dünyadaki işsiz sayısının 24 milyonu aştığı bildirilirken, bu hızlı işsiz sayısı artışında en büyük etkenin enflasyona karşı uygulanan politikalar olduğu belirtildi. Hazırlanan raporda 1982 yılı sonunda OECD'ye üye ülkelerdeki işsiz sayısının 26 milyona ulaşacağı bildiriliyor.

• İSPANYA'DA TOPLADIĞI MEVDUATI SATAMAYAN "BANCO OCCDENTAL" İSİMLİ BANKA İFLAS ETTİ. İspanya'nın 19'uncu büyük bankasının topladığı 600 milyon Amerikan Dolarını (69 milyar lira) bulan mevduatlarını ve 6 bin 300'e varan personelinin maaşlarını ödeyemeyecek durumuna geldiği belirtildi.

• FRANSA'DA ÇALIŞAN YABANCI İŞÇİLERİN KADEMELİ OLARAK ÜLKELERİNE GÖNDERİLECEĞİ AÇIKLANDI. Fransa Başbakanı Mauroy, Fransa'nın içinde bulunduğu ekonomik krizin bu kararı almalarına yolaçtığını söyleyerek, Fransa'ya yeni yabancı işçi gelmesinin önleneceğini ileri sürdü.

• FRANSA'DA İŞÇİLER HAFTA'DA 39 SAAT ÇALIŞACAKLAR. Haftalık çalışma saatinin 41 saat olduğu Fransa'da, çalışma saatlerinin indirilmesine işverenler karşı çıkıyorlardı. Sonunda işçi ve işveren kesimleri anlaştı.

• İstanbul Festivali sırasında ABD Başkonsolosluğuna sığınan Bolşoy Balesi balerinlerinden GALİNA CURŞİNA AMERİKA'YA GÖNDERİLDİ. Türk makamları, balerinin gidişinin geciktirilerek, kendisine düşünme fırsatı verildiğini belirterek, Türkiye'nin iki devlet arasında kalmadığını söylediler.

AVRUPA MEYDAN MI OKUYACAK?

"Restoranımızda Amerika'dan gelmiş hiç bir şey kullanılmaz ve satılmaz".

BU sözler, Amerikan aleyhtarlığının yaygın olduğu uzak doğu ülkelerinin birinde, bir üniversite duvarında görülse belki önemsenmeden geçilebilir. Ancak Federal Almanya'da yayınlanan bir dergide tam sayfa ilan olarak yayınlanmışsa biraz duraklamak gerekiyor. Üstelik ilanı verenler daha ilk paragrafta **"işletmelerinin her şeyiyle Alman"** olduğunu **vurguluyorlar; Alman çıkarı, Alman** yönetici, Alman işçisi.

Ancak bu reklamın ilginç yanı, sözü edilen kuruluşun ünlü hamburger firması **McDonald** olması. Yani Amerika Birleşik Devletlerinde kurulup oradan tüm dünyaya yayılmış, Coca Cola gibi bir şirket bu da.

Afgan : Avrupa girişimi bir çözüm getıremedi...

Avrupa, Amerika dışında bir dünya mı arıyor? Özellikle Reagan yönetiminin işbaşına geçişinden sonra, Avrupa'nın bazı uluslararası sorunlarda kendi başına hareket etmek istemesi, diplomatik çevrelerde daha sık sözü edilmeğe başlanan bir gelişme. Hatta Schimidt'in, son ABD ziyareti sırasında Reagan'la münakaşa ettiği bile yazıldı.

Avrupa'nın bu eğiliminin bir başka belirtisi de Afganistan konusunda bir çözüm arayışı. Avrupa Ekonomik Topluluğu Afganistan sorunu üzerine hazırladığı bir planı, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Carrington aracılığıyla Kremlin'e ulaştırırken, Avrupa'nın uluslararası sorunlarda ayrı bir güç olarak hareket olanağı arayışı içinde olduğunu da gösteriyordu.

Lord Carrington Moskova'ya uçarken çantasında nasıl bir plan vardı? Avrupa, Afganistan sorununun çözümü için iki aşamalı bir plan öneriyordu. Birinci aşamada Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin beş sürekli üyesi ve konuyla sınır durumu dolayısıyla ilişkili olan İran, Hindistan ve Pakistan'ın katılacağı toplantıda Afgan sorununun uluslararası düzeydeki durumu ele alınacaktı. Kabil Hükümeti ile direniş hareketlerinin temsilcilerinin de katılacağı ikinci aşama toplantısında ise Afganistan'ın iç durumu görüşülecekti.

Lord Carrington, Meslekdaşı Gromiko ile yaptığı beş saatlik görüşmenin yarısını Ortak Pazarın Afganistan konusunda hazırladığı plana ayırıyordu.

Sovyetler Birliği'nin bu palana yanıtı **"niet"** oluyordu. Ancak bu **"diplomatik hayır"**, kesin bir dille belirtilmiyordu. Sovyetler Birliği görünüşte böyle **"aşamalı bir toplantıya"** karşı değildi. Ne var ki Afganistan sorunu ile birlikte öteki uluslararası sorunları ve bu arada özellikle Basra Körfezi üzerine bir konferansı da böyle bir görüşme çerçevesine sokmak niyetinde idi.

Lord Carrington'un dosyasında Kremlin için **"kabul edilmez"** olarak görülen iki önemli konu vardı. Sovyet yöneticileri Avrupa'nın önerdiği toplantının ilk aşamasında Babrak Karmal Hükümetinin dışta bırakılmasına kesinlikle karşıydı. Böyle bir girişim, **"Afganistan'ın iç sorunlarının ülkenin meşru temsilcilerinin katılmadığı bir toplantıda ve Afgan halkının sırtından konuşulması"** anlamına geliyordu.

Sovyetler Birliğinin ikinci itirazı ise, Avrupa Ekonomik Topluluğu Planının ikinci aşamasındaki toplantıya direniş hareketlerinin temsilcilerinin çağrılmasıydı. Oysa Sovyetler Birliği başından beri bu hareketlerin Afgan Halkını temsil etmediği görüşündeydi.

Gromiko'nun bu yaklaşımı Afganistan konusunda Avrupa ile Sovyetler Birliği arasında köklü bir yaklaşım ayrılığını ortaya koyuyordu. Çünkü Lord Carrington'un meslekdaşına açık bir dille belirttiği gibi, Avrupa "**Afganistan'ın Sovyet işgali altında**" bulunduğu görüşündeydi.

İşgal altındaki bir Afganistan'da, Sovyet yöneticilerinin "**ataması**" ile orada bulunan Karmal yönetimi, nasıl olur da Afgan Halkının meşru temsilcisi sayılabilirdi? Bu yüzden Avrupa'ya göre sorunun çözümü için, Afgan halkının kabul edebileceği bir hükümetin kurulması gerekiyordu.

Lord Carrington cebinde bir "**hayır**" yanıtı ile Moskova'dan ayrılırken, Resmi TASS Ajansı da Avrupa girişiminin aslında "**Batının Afganistan'a müdahale planlarını kamuoyundan saklamağa yönelik bir manevra**" olarak değerlendiriyordu. Ha Avrupa, ha Amerika amaç birdi; "**Sovyetler Birliğine karşı yürütülen propaganda için yeni bir pencere açmak**". Oysa aynı günlerde Washington'da da Avrupa'nın kendi başına yaptığı bu girişim hayretle karşılanıyordu. •

"HA İNSAN HAKLARI, HA ŞİDDET"

BAYAN Jeane Kirkpatrick ve Bay Ernest W. Lefever. Bu isimler bir Türk için çok yabancı. Ama insan hakları konusuyla ilgili herkesin aklında tutması gereken iki isim bu. Çünkü Reagen Yönetiminin "**insan haklarına**" verdiği yeri anlamak açısından önemli iki gelişmenin kahramanları bu insanlar.

Bayan Kirkpatrick, Reagan Yönetiminin Birleşmiş Milletlerdeki yeni temsilcisi. Carter'in bu göreve atadığı bir karaderili olan Young, "**Filistin Halkının meşru haklarından**" söz ettiği için, bir gün içinde bu görevinden alınıvermişti.

Görünen o ki, Reagan bu görev için çok uygun birisini buldu. Daha Bayan Kirkpatrick yeni görevinde ayını doldurmadan başarılı bir sınav verdi. İsrail'in Irak'taki nükleer santrala karşı yönelttiği saldırı dolayısıyla, Birleşmiş Milletler'de İsrail'in kınanması konusunda ABD ve Irak arasında ortak bir metnin oluşmasını sağlamıştı. Bayan Kirkpatrick kimdi? Çok kimse Birleşmiş Milletler'deki Büyükelçilik görevine "**paraşütle**" inen bu yeni gözdenin kim olduğunu merak ediyordu.

Bayan Kirkpatrick: "Amerikan yanlısı diktatörlüklere evet"

Reagan bu siyaset bilimi hocasını "**Commentary**" dergisinde yer alan bir yazısından tanıyordu. Bu yazıda, Arayış'ın 15'inci sayısında sözü edilen ve Amerikan dış politikasının yeni ilkelerinden birisi haline gelen "**otoriter**" ve "**totaliter**" devlet ayırımı kuramsal düzeyde ilk kez dile getiriliyordu. Bu makalenin yazarı Bayan Kirkpatrick "**harika**" bir buluşla baskı rejimlerini otoriter ve totaliter diye ayırıyordu. Bu ayrıma göre klasik bir diktatör yalnızca "**sessiz insanlar ortaya çıkarmak**" için uğraşırdı. Oysa totaliter yapıda bir diktatör canlı insanlara gereksinim duyardı.

Bu ayrımın özü, "**düşmanımın düşmanı benim dostumdur**" formülünde yatıyordu. Buna göre Sovyetler Birliği ve yandaşlarına düşman olan her baskıcı rejim, ABD'nin dostuydu ve dolayısıyla bunlara ancak "**otoriter**" rejim denebilirdi. Yani Guatemala'da devlete yardım eden katiller, Bolivya'da uyuşturucu madde kaçakçılığını örgütleyen yöneticiler, Güney Kore'nin albayları, Paraguay'da generaller "masum" bir otoriter rejimin üyeleriydi. Buna karşılık Sovyetler Birliği ya da Küba'ya şirin gözüken bir rejim affedilmez bir totaliter yapıya sahipti.

Reagan, ikinci paraşütünü Beyaz Sarayın İnsan Hakları ile ilgili Basın sözcülüğüne indirmek isterken son anda Senato tarafından engellendi. Reagan bu göreve de cinayet ve baskı konusunda "**ayırımcı**" görüşlere sahip birini getirmek istiyordu. Bu görevin talipisi Ernest W. Lefever de bir cinayet ya da insan hakkına saldırıyı "**Amerikan dostlarından**" ya da "**soldan**" gelişine göre değişik bir biçimde değerlendirmekten yanaydı. Buna göre Amerika'nın dostlarından gelen insan hakkı ihlalleri affedilebilirdi.

Senato insan hakları konusunda "**garip**" düşüncelere sahip olan Bay Lefever'i bu göreve getirmeği kabul etmezken, Reagan Yönetimi de bu uzmana mutlaka bir görev vermekten yanaydı. Sonunda Bay Lefever'e uygun yeni bir görev bulundu: Bay Lefever bundan böyle Dışişleri Bakanı Haig'in şiddet konusundaki danışmanı olarak görevini sürdürecek. İnsan Hakları danışmanlığından, şiddet danışmanlığına. Doğrusu bu Amerikan Politikasını anlamak da kolay değil. •

OLAYLARIN YORUMU

EKONOMİNİN YÖNTEMİ

BAŞBAKAN Yardımcısı Turgut Özal'ın Washington'da IMF yetkilileriyle yaptığı görüşmeler bir gerçeğin altının çizilebilmesini sağladı: "IMF'in her dediğini yapmak, bu kuruluştan her istenilenin alınması sonucunu doğurmaz."

IMF'in, sıkı para politikasına dayalı enflasyonla mücadele politikaları, Birleşik Amerika dışındaki bütün liberal ekonomi yanlısı ülkelerde yeniden gözden geçirilirken, IMF programının başarıyla uygulandığı için sürekli övülen Türkiye'ye Temmuz ayında verilmesi gereken 130 milyon dolarlık kredi çok görüldü. Açıkçası, Türkiye'ye "kamu iktisadi kuruluşlarının hastalıklarını çözeceğinize bizi inandırın ve Eylül'de kapımızı yeniden çalın" denildi.

Kısaca KİT olarak tanımlanan kamu iktisadi kuruluşları için IMF'in önerisi, bunların özel kesime satılmasından başlayarak, sonuçta ekonomi içindeki ağırlıklarının ortadan kaldırılması biçiminde özetlenebilir. Bu önerinin yerine getirilmesi halinde, devletin özel olarak fiyat ve istihdam politikalarına, genel olarak da ekonomiye müdahale olanakları bütünüyle yitirilmiş olacak. Ayrıca, Türkiye'de demokrasinin önemli bir kurumsal örgüsü de elden çıkmış olacak. IMF önerisinin yerine getirilmesi bu bakımdan oldukça ciddi bir sorumluluk içeriyor.

Öte yandan, IMF'in Türkiye ile ilişkilerini Eylül ayına kadar askıya alırken, önerdikleri KİT'lerle de sınırlı değil. IMF, Türk Lirası'nın hergün 5-10 kuruş hesabıyla dünyanın en yüksek oranda devalüe edilen paraları arasında yer almasına karşın, bunu yeterli bulmuyor. Örneğin, Alman Markı diyebiliyor. Türk Lirası'nı Alman Markı karşısında da Almanya'daki enflasyon hızı ile Türkiye'deki enflasyon hızı arasındaki fark ölçüsünde düşürmeyi öneriyor. Alman Markı'nın dünya para piyasalarında uğradığı değer kaybının Türk Lirası için ölçü olamayacağında dayatıyor.

24 Ocak kararlarının mimarı

Türkiye için ise, Alman Markı karşısındaki her 1 liralık kayıp, ABD Doları karşısında 2.5-3 liralık bir kayıp anlamına geliyor. Buysa, petrol ürünleri fiyatlarından başlayarak, otobüs ve dolmuş ücretleriyle devam edip, demir-çeliğe, çimentoya, kağıda kadar uznan zam zincirlerinin daha büyük boyutta süreklilik kazanması anlamına geliyor. Ama bu da IMF için dert değil. Bütçe açık veremeyeceğine göre, Türk halkı bu politikanın bedelini, hergün daha pahalı aydınlanarak, daha pahalı ısınarak, daha pahalı barınarak ve beslenerek ödemeli.

Bu sorunlar, hafta başında Devlet Planlama Teşkilatı'nın Hükümete, hafta sonunda da Hükümetin Milli Güvenlik Konseyi'ne sunduğu brifinglerde kuşkusuz bütün çıplaklığıyla sergilendi. İlk izlenim, kararın, gerek ekonominin yönetiminde, gerekse IMF ile ilişkilerde ülke çıkarlarının gerektirdiği çizgide buluşma yönünde. 1978 ve 1979 yıllarının deneyimleri, bunun olanaksız olmadığının kanıtı olarak yeniden değerlendirilmeli. •

SÖZ VERİP GELMEYEN BAKANLAR

ANKARA'daki tüm gazete ve dergilerin bürolarına geçtiğimiz hafta içinde gönderilen bir çağrıda, Yol-Koop'un "Atatürk ve Kooperatifcilik" konulu bir panel düzenlediği bildirildi. Panel'den önce, Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı Münir Güney, Bayındırlık Bakanı Tahsin Önalp, Ticaret Bakanı Kemal Cantürk ile Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Muzaffer Saraç'ın da birer konuşma yapacakları yazılıydı çağrıda.

Konu ilginçti, konuşmacılardan üçü Bakan'dı, biri de paneli hazırlayan kooperatifin kurucusuydu.

Gazeteciler, üç bakanın geleceğini ve konuşacaklarını umarken, kürsüye Muzaffer Saraç çıktı. Muzaffer Saraç, sendikacılıkla, kooperatifçiliğin temel insan hakları arasında bulunduğunu belirterek, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Sendikaların varlıklarını sürdürmeleri yanı sıra kooperatif örgütlenmeleri içinde bulunmaları kaçınılmazdır. Bu da yeterli değildir. Sendikalar, bağımsızlıklarını koruyarak siyasi partilerle de ilişki kurabilmelidirler. Bu konudaki yasaklar kaldırılmalıdır. Türkiye'de sağlıklı bir demokrasi kurulmak isteniyorsa böyle bir yapı kurmak gerekir."

Saraç'ın konuşmasından sonra, gazeteciler hala bakanları bekliyorlardı ki, Atatürk'ün 100'üncü doğum yılı nedeniyle düzenlenen panel'e geçildi.

Bakanlar neden toplantıya gelmediler? Bu sorunun bir yanıtı, "Yol-Koop yöneticileri, bakanlara sormadan adlarını çağrıya yazdı." olabilir. Ne var ki, bakanların çağrıldığı, bu işi de "severek" kabul ettikleri biliniyor. "Bakanların işi çıktı, gelemediler" de denilebilir. Üç bakanın da aynı anda işlerinin yoğun olması ne denli inandırıcı olur?

Sonuç olarak, üç bilinmeyenli bir denklemdi sanki, bakanların üçünün birden toplantıya gelmemesi...

KIBRIS BARIŞ HAREKATI

- Kıbrıs Barış Harekâtı Kıbrıs Türk Toplumuna ve Kıbrıs'ın tümüne barış getirmiştir.
- Kıbrıs Barış Harekâtı ile Türk Silâhlı Kuvvetleri askeri uzmanlarca çok güç olarak nitelendirilen bir harekâtı başarı ile gerçekleştirmiştir.
- Harekât'tan once ve harekât sırasında izlenen açık, dürüst ve tutarlı bir dış politika ile Kıbrıs davasındaki haklılığımız ve kararlılığımız tüm ilgililere ve dünya kamuoyuna açıkça anlatılmıştır.

20 TEMMUZ 1981: Kıbrıs Barış Harekâtının yedinci yıldönümü...

Yedi yıl önce gerçekleştirilen Barış Harekâtı ile Kıbrıs Türk toplumu Kıbrıs'da özgürlüğe, güvene, barışa ve demokrasiye kavuşmuştur.

Bugün artık Kıbrıs Türk Toplumu Kıbrıs'da kendi bölgesinde güven içinde ve özgürce kendi kendini yönetiyor. Kıbrıs Türk toplumu Doğu Akdeniz'de demokrasi ile yönetilen birkaç toplumdan biri... Geçen ayın sonunda yinelenen genel seçimler Kıbrıs Türk toplumunun demokrasiye bağlılığını ve geleceğe güvenle baktığını açıkça kanıtlamıştır.

1974'de gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı Kıbrıs Türk toplumunu yok olmaktan kurtarmıştır. Kıbrıs'da Türk toplumunun vazgeçilmez haklarını, özgürlüğünü ve geleceğini güvence altına almıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı Kıbrıs'da yalnız Türk Toplumuna barış getirmekle kalmamıştır. Yıllardır Ada'da Türklere karşı sürdürülen baskılara,

Yalnız Kıbrıs'a değil Yunanistan'a da barış getirdiler.

toplumlararası çatışmalara da son vermiştir. Kıbrıs Adasının tümüne barış getirmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtının önemi ve anlamı yıllar geçtikçe giderek belirginleşiyor; yıllar geçtikçe daha da belirginleşecektir.

Kıbrıs Barış Harekâtı ile Türk Silâhlı Kuvvetleri askeri uzmanlarca çok güç olarak nitelendirilen "**bir adaya çıkartma**" harekâtını başarı ile gerçekleştirmiştir.

Bu harekât Türk Silahlı Kuvvetlerinin yüksek eğitim düzeyini, savaşa hazırlanma derecesini, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri arasındaki iletişim ve eşgüdüm yeteneğini ve üstün görev anlayışını tüm dünyaya yeniden göstermiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı demokrasi ile yönetilen bir ülkede, Türkiye'de, ulusal bir davada toplumun desteğine sahip bir siyasal iktidar ile silâhlı kuvvetler arasındaki işbirliğinin nasıl gerçekleşebildiğini göstermesi bakımından da ilgi çekicidir.

YUNANİSTAN'IN DURUMU

O tarihte Yunanistan'da ise, yönetime Albaylar Juntası egemendi. ABD Yönetimi dışında, hiç bir devlet tarafından desteklenmeyen Albaylar Juntası Yunanistan'ı uluslararası alanda yalnızlığa düşürmüştür. Juntanın demokrasiyi ortadan kaldırması nedeniyle, Yunanistan Avrupa Konseyi üyeliğinden çıkarılmıştı. 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta gerçekleştirilen Samson darbesinin arkasında Yunan Juntasının bulunduğu açıktı. Uluslararası planda Yunanistan aleyhine oluşan bu ortamın, Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türkiye'nin yararına işlediği söylenebilir. Nitekim, Kıbrıs Barış Harekâtını izleyen günlerde, 23 Temmuz 1974 de, Yunanistan'da Albaylar Juntası devrilmiş ve Yunanistan yeniden demokrasiye kavuşmuştur.

TÜRKİYE'NİN SİYASETİ

Kıbrıs Barış Harekâtının başarı ile sonuçlandırılmasında uluslararası planda izlenen siyasetin de katkısı büyük olmuştur.

- Kıbrıs Barış Harekâtından önce ve harekât sırasında izlenen açık, dürüst ve tutarlı bir dış politika ile Kıbrıs davasındaki haklılığımız ve kararlılığımız tüm ilgililere ve dünya kamuoyuna açıkça anlatılmıştır.
- Sorunun barışçı yollarla çözümü için bütün yollar denenmiştir. O tarihte Başbakan olan sayın Bülent Ecevit Londra'ya giderek, garantör devlet sıfatile sorumluluk taşıyan İngiltere'ye birlikte girişim önerisinde bulunmuştur. İngiltere ise bu öneriyi reddetmiştir.
- Kıbrıs Barış Harekâtı Kıbrıs'ın fethi için genel bir harekât biçimine dönüştürülmemiştir.
- Neler yapılması gerektiği ve neler yapabileceğimiz önceden iyice hesaplanmıştır. Kıbrıs'da zafer sarhoşluğuna kapılınmadan nerede durulacağı çok iyi seçilmiştir.
- Savaş sırasında barış ve uzlaşma yolları daima açık tutulmuştur. muştur.
- Dış politikada, savaş içindeyken bile, duygusallıktan kaçınılmıştır.
- Kıbrıs Barış Harekâtı ile dünya dengesini etkileme heveslerine kapılınmamıştır.
- Hiçbir baskı karşısında haklarımızdan taviz vermeyeceğimiz, ama haklarımızı kullanırken dünya barışına ve dengesine özen göstereceğimiz ortaya konulmuştur. Dünya için yeni sorunlar yaratmayacağımız gösterilmiştir.

Zor bir harekat

Kıbrıs Barış Harekâtı ile Kıbrıs sorununun temelde gerçekçi bir çözüme kavuştuğu açıktır.

Kıbrıs'da iki bölgeli, iki toplumlu bağımsız bir federal devletin kurulabilmesi için gerekli ortam Kıbrıs Barış Harekâtı ile yaratılmıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtının yedinci yıldönümünde harekâtın başarılı bir biçimde sonuçlanmasına katkıda bulunanlara şükranlarımızı sunuyoruz. Kıbrıs dâvası uğruna canlarını esirgemeyen aziz şehitlerimizi rahmetle anıyoruz. •

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI

AHMET ERDOĞDU

- **Lozan Antlaşması, Türk Ulusunun, Türklerin anayurdunu paylaşmak için anlaşmış devletlere karşı Mustafa Kemal önderliğinde verdiği Kurtuluş Savaşının, İsmet Paşa başkanlığındaki Türk heyetinin diplomasi alanında ulaştığı başarıyla perçinlenmesidir.**

- **Onurlu utkuları Türk Ulusuna armağan eden, Mustafa Kemal Paşa'yı, İsmet Paşa'yı ve arkadaşlarını saygı ile anmak ulusal bir borçtur.**

24 TEMMUZ günü Lozan Barış Antlaşmasının 58'inci yıldönümü. Bu antlaşma, en başta Birinci Dünya Savaşında yenik düşen Osmanlı İmparatorluğunun Devletler Tüzesinden (Devletler Hukuku) silinmesini belirleyen uluslararası bir belgedir. Daha da önemlisi, bu antlaşma, Türk Ulusunun, Türklerin anayurdunu aralarında paylaşmak için anlaşmış devletlere (itilaf devletleri) karşı, Mustafa Kemal önderliğinde verdiği Kurtuluş Savaşının, İsmet Paşa başkanlığındaki Türk Heyetinin diplomasi alanında ulaştığı başarıyla perçinlenmesidir.

Anlaşmış devletlerin buyruğundaki Yunan ordusunun yenilgisiyle sonuçlanan bir olayın, devletler tüzesinde tescil edilmesiyle, Lozan'da Türk'ün yenilmezliği, bağımsız yaşayacağı iyice anlaşılmış; yüce bir ulus olduğu ve tüm ulusal hakları dünya devletlerince tanınmıştır.

İÇERİĞİ VE SONUCU

Konferans, 20 Kasım 1922'de İsviçre'nin Lozan kentinde, İsviçre Konfederasyonu Başkanı M.Haab'ın açış söyleviyle başladı. Türkiye'nin karşısında İngiltere, Fransa, İtalya'dan oluşan anlaşmış devletler (itilaf devletleri) başta olmak üzere Yunanistan vardı. Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nı utku ile kazanması üzerine, bu devletlerle, Devletler Tüzesine göre ilk karşılaşma 11 Ekim 1922 günü Mudanya'da ateşkes (mütareke) anlaşmasıyla başlamıştı. Mudanya görüşmelerinin ışığı altında an-

laşmış devletler, Ankara'da TBMM hükümeti ile Osmanlı hükümetini barış konuşmalarına birlikte çağırıldılar. TBMM hükümeti, Osmanlı hükümetinin katılacağı bir barış konferansına gelmemekte direnmesi üzerine, karşı devletler, TBMM hükümetinin bu istemine boyun eğmek zorunda kaldılar. Gerek çağrıda, gerekse konferansın çarpıcı çatışmalarında İngiltere hükümetini temsil eden Dışişleri Bakanı Lord Curzon, başta İsmet Paşa olmak üzere TBMM hükümeti temsilcilerine karşı kıyasıya savaşım vermiştir.

Türk yanı İsmet Paşa'nın başkanlığındaki temsilcilerden oluşuyordu. Boğazlar, azınlıklar, Musul, Osmanlı İmparatorluğunun borçları sorunlarıyla, kapütilasyonların kaldırılması konularında yapılan. uzun tartışmalar sonuç vermedi. Karşı devletlerin dört gün içinde incelenerek imzalanması ve işin oldu-bittiye getirilmesi için getirdikleri antlaşma tasarısı Kurtuluş Savaşı utkusunun etkisini ve sonuçlarını ortadan kaldırmayı amaçladığından, İsmet Paşa ve arkadaşlarınca kabul edilmedi. Savaşın yeniden başlaması tehlikesi baş gösterdi. Bu nedenle, 7 Şubat 1923 günü Türk heyeti konferansı bırakarak Türkiye'ye döndü.

Ismet Paşa, tasarıya karşılık, anlaşmış devletlere bir nota gönderdi. Daha sonraları, itilaf devletleri ile Türk tarafı arasında karşılıklı nota alış verişi oldu. Bu girişimler sonucu 23 Nisan 1923 günü konferans Lozan'da yeniden başladı. Anlaşmış devletler, Osmanlı İmparatorluğuna karşı yürüttükleri yarı sömürge yöntemlerini uygulayamayacaklarını anladılar.

İngiltere, bu arada konferansın başından beri Türk temsilcilerle çatışan temsilcisi Lord Curzon'u geri çekerek yerine Türkiye'de elçilik yapmış olan Horace George Montauge Rumbold'u gönderdi. Fransa da, temsilcisini değiştirme gereği duydu. Daha önceleri Mustafa Kemal ile İzmir'de görüşmüş olan ve Mudanya müzakerelerine katılan General Maurice Pelle Fransa'nın temsilcisi olarak görevlendirildi.

Bu değişikliklerden sonra, görüşmeler olumlu sonuç verdi ve barış sağlandı.

Lozan Barış Antlaşmasında, özet olarak, Bulgaristan, Yunanistan, Suriye sınırları çizildi, kapütilasyonlar kaldırıldı, Kabotaj hakkı Türklere bırakıldı. Osmanlı borçları, İstanbul ve Boğazlar sorunları ile Musul konusu, azınlıklarla ilgili anlaşmazlıklar çözüme kavuşturularak 24 Temmuz 1924 günü Lozan Barış Antlaşması imzalandı.

LOZAN'IN ANLAMI

Antlaşmanın tüzesel değeri büyüktür. Anadoluda yeni bir Türk Devletinin Devletler Tüzesinde (Devletler Hukukunda) yerini almasını, kazanılan Kurtuluş Savaşı utkusunun tüzeye yansıyan değerinin biçilmesini sağlamıştır. Bundan başka, Lozan Antlaşması, TBMM hükümetinin yeni bir Türk Devleti kimliğinde tanınması ve Devletler Tüzesi alanında ilk kez bayrağını çektirmesi, Kurtuluş Savaşında gücüyle aldığı hakkı, Lozan'da tüze gücüyle tamamlamasıdır.

Bu onurlu utkuları bizlere armağan eden, Mustafa Kemal Paşa'yı, İsmet Paşa'yı ve arkadaşlarını saygı ile anmak ulusal borcumuzdur. ●

CHP ESKİ MİLLETVEKİLİ HULUSİ ORAL ÖLDÜ

Hulusi Oral, İsmet İnönü ile

DUVARDA büyük bir Atatürk Portresi, hemen yanıbaşında İsmet İnönü'nün gülücükler dağıtan bir fotografı, yan taraflarda ise çerçevelenmiş küçük resimler. Her biri bugünkü Denizli'nin çehresinde önemli duraklar. Hükümet Konağının açılışı, İsmet Paşa'nın Denizli'yi ziyareti...

Geçen hafta ölen CHP Eski Milletvekili, Denizli eski İl Başkanı Hulusi Oral'ın avukatlığı bıraktıktan sonra bile hergün inip bir süre oturduğu sade bürosunda geride kalan bunlar.

Hulusi Oral 1895'de Denizli'nin, Denizler köyünde dünyaya geldi. Büyük ekonomik güçlüklere karşın başlayabildiği hukuk eğitimi, ikinci sınıfında başlayan Birinci Dünya Savaşı ile kesildi. Sonra yurt savunması günleri geldi. Çanakkale Savaşı, Kafkasya ve Güneydeki cepheler, Ulusal Kurtuluş Savaşı alınan yaralar, Türkiye'nin acılı yılları Cumhuriyetin ilanı...

İsmet İnönü ile Kurtuluş Savaşının zor günlerinde başlayan dostluk, daha sonra CHP İl Başkanlığı ve 1946-1950 yıllarında Milletvekilliği ile sürdü.

Kanla ve canla elde edilen bir bağımsızlığa ve kurulan bir Cumhuriyete, başta devrimcilik, laiklik ve milliyetçilik ilkeleri olmak üzere sonuna kadar bağlı bir yaşam, aynı ödünsüzlükle sona erdi. Yeni Türkiye Cumhuriyetini sonra demokrasiyi kuran bu ilk kuşak yavaş yavaş bizleri terkediyor. Ama geride büyük dersler ve demokrasi ilkelerine ödünsüz bağlılık örnekleri vererek... ●

UZUN YÜRÜYÜŞÜN SONU

MEHMET ERDÜL

- **2 Aralık 1922'de Mustafa Kemal'in Milletvekili seçilmesini önlemek isteyenler, 'Milletvekili seçilebilmek için Türkiye sınırları içinde doğmuş olmak ve bir seçim bölgesinde 5 yıl oturmuş olmak' şartını getiren bir yasa değişikliği öneriyorlardı.**

KÜRSÜDEKİ adam; "Çok acı çektik. Çok kan akıttık. Bütün uygar uluslar gibi özgür ve bağımsız yaşamak istiyoruz." diyordu. "Bu dakikada bile, bir milyondan fazla masum Türk, Küçükasya ovalarında ve yaylalarında, evsiz-ekmeksiz ve serseri gibi dolaşmaktadır." diye sürdürüyordu konuşmasını. Birinci Dünya savaşından yengi ile çıkan devletlerin, herbiri dünya çapındaki ünlü temsilcileri karşısında başı dimdik konuşan bu ufak tefek adam, Lozan görüşmelerini Türk Devleti adına yürüten heyetin başkanı İsmet Paşa'ydı.

Konferansın açış konuşmasını tarafsız İsviçre Konfederasyonu Başkanı Haab yapmıştı. Ancak ondan hemen sonra İngiliz Delegasyonu Başkanı Lord Curzon'un söz alması Türk Delegasyonunun itirazlarına yol açıyordu. İngiltere Konferansa taraf olan ülkelerden birisiydi. Lord Curzon konuştuğuna göre Türkiye adına İsmet Paşa'nın da konuşması gerekirdi.

İnatçı görüşmeci İsmet Paşa bu isteğini Konferansa katılan üyelere kabul ettiriyordu. Masa başındaki Türk Heyeti, bir zamanların ekonomik, siyasal boyunduruk altına alınmış, küçültülmüş Osmanlı İmparatorluğunun temsilcileri değildi. Artık ortada Batılıların kabul etmek zorunda oldukları yeni bir Türk Devleti gerçeği vardı.

Anlaşma Devletleri (İtilaf Devletleri) Türkiye'yi Birinci Dünya Savaşından yenik çıkmış bir ülke olarak görüyordu. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğuyla imzalanmış olan Sevr Antlaşmasını yeniden gözden geçirmekten başka yapacak bir iş yoktu. İsmet Paşa ise Kurtuluş Savaşı verip bağımsızlığını kazanmış bir devletin temsilcisi olduğunu söylüyordu. Bu nedenle de Mudanya Ateşkesinden yola çıkılması gerektiğini savunuyordu. Birinci Dünya Savaşında yenilmiş tüm Avrupa Devletleri arasında, barışı görüşme yoluyla sağlayacak ortamı bulan tek devletti Türkiye.

Kısaca, Lozan görüşmeleri biribirine karşıt iki anlayışın karşı karşıya gelmesiyle başlıyordu.

Anlaşma Devletleri Türk tezini kabulleniyor, Sevr ile üzerinde anlaşma sağlandığı öne sürülen konular yeniden gündeme alınıyordu. Azınlık sorunları, Musul sorunu, Boğazlar sorunu yeniden tartışılacaktı.

Komisyonlar kuruluyor, görüşmeler sürüyordu.

İngilizler Sevr ile elde edilmiş Musul Petrol Bölgesinden, Fransızlar, Osmanlı döneminde yapılan dış yatırımların yüzde 60'nı bulan yatırımlarının, Kapütilasyon gelirlerinden vazgeçemiyorlardı.

ANKARA'DA AYAK OYUNLARI

Lozan'da taraflar bir anlaşma ortamı bulamazken, Ankara'da da Meclis içinde süregelen iktidar mücadelesi yeni boyutlar kazanıyordu. İlerici, yenilikçi kadro karşısında oluşan tutucu, dinci ve hilafetçi koalisyon "Mehmetçiğin süngüsüyle kazanılan bir zaferin Lozan'da yokedilmek üzere olduğu" demagojisiyle, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını yıpratmak için harekete geçmişti bile.

İsmet Paşa önderliğindeki kad-

Zor günlerin adamları: Gazi Mustafa Kemal ve İsmet Paşa

ro, Türk Halkının canı ve kanı pahasına elde ettiği kazanımları Lozan'da Batılılara kabul ettirme savaşımı verirken, Ankara'da başta Mustafa Kemal olmak üzere Kurtuluş Savaşı'nın bazı önderlerini Meclis dışında bırakmak için, oyunlar düzenleniyordu.

2 Aralık 1922'de Erzurum Milletvekili Süleyman Necati Bey, Canik (Samsun) Milletvekili Emin Bey ve Mersin Milletvekilleri, hazırladıkları seçimlere ilişkin bir tasarıyla, Milletvekili seçilebilmek için Türkiye sınırları içinde doğmuş olmak ve bir seçim bölgesinde 5 yıl süreyle oturmuş olmak koşulunu getirmek istiyorlardı.

Mustafa Kemal ise bu girişimleri şöyle göğüslüyordu:

"Doğum yerim maalesef, bugünkü hudutlar dışında kalmış bulunuyor. Sonra herhangi bir seçim bölgesinin de beş yıllık yerleşmiş insanı değilim. Doğum yerim, bugünkü Türkiye sınırları dışında kalmıştır. Fakat bu böyle ise, bunda benim kesinlikle bir eksikliğim ve kusurum yoktur. Bunun nedeni, bütün ülkemizi, ulusumuzu mahvetmek, yok etmek isteyen düşmanların bu hareketlerinde başarılı olmaktan belli ölçüde alıkonulmuş olmasıdır. Eğer düşman gayesine tamamen ulaşabilmiş olsaydı, Allah korusun, bu önergeye imza koyan efendilerin memleketleri de hudut dışında kalabilirdi.

Bundan başka... beş yıl devamlı olarak bir seçim bölgesinde oturamamışsam o da vatana yaptığım hizmetler nedeniyledir."

BU YETKİYİ KİM VERDİ?

Mustafa Kemal daha sonra Çanakkale'de, Doğu Cephesinde, Suriye'de bulunduğu savaşlara ve bilinen Anadolu Direnişi gerçeğine değinerek sürdürdüğü konuşmasında, yabancıların kendisini uzaklaştırmak için herşeyi yapabileceklerini düşündüğünü, ama, birkaç kişi de olsa Meclis üyelerinden hiç kimsenin böyle bir girişimde bulunacağını aklından geçirmediğini belirtir ve sorar: **"Beni vatandaşlık hakkından düşürmek yetkisi bu efendilere nereden verilmiştir? Bu kürsüden, resmen, yüksek heyetinize ve bu efendilerin seçim bölgeleri halkına ve bütün millete soruyorum ve cevap istiyorum..."**

Basında yayınlanan konuşmanın ülkede yankıları derin olur. Ülkenin her yönünden Meclis Başkanlığına protesto mektup ve telgrafları gelmektedir. Halk Gazi'den özür dilemekte, önergeyi verenleri kınamaktadır.

Lozan'ın güçlü adamı

DÖNELİM LOZAN'A

Öte yandan Lozan'da uzlaşma ortamı sağlanamamıştır. 4 Şubat 1923'de görüşmelere ara verilir. İsmet Paşa Meclise Lozan görüşmelerine ilişkin bilgi vermek üzere Türkiye'ye döner. 21 Şubat'taki oturumda Meclise bilgi verilir. Uzun süren tartışmalar sonunda Mustafa Kemal yaptığı konuşmada Türkiye'nin isteklerini şöyle tanımlar:

"Kapsamlı ve güvenlik içinde, ulusun ve ülkenin bağımsızlığının ve haklarının her türlü yönetimsel, siyasal, ekonomik, parasal ve benzeri konularda bağımsızlığını sağlamak geri alınan bölgelerin tamamen boşaltılmasını gerçekleştirmek."

Bu görüş ışığında Lozan Barış görüşmeleri davet sahibi ülkelere birkez daha görüşmelerin başlatılması için çağrıda bulunulması kararlaştırılır. 28 Mart'ta alınan yanıtta Lozan'da görüşmelerin yeniden başlamasının kabul edildiği belirtilmektedir. Lozan Konferansının ikinci aşama toplantıları 23 Nisan'da başlar. Ancak bu kez de Ankara'daki Bakanlar Kurulu ve Başbakan ile İsmet Paşa arasında bazı anlaşmazlıklar baş göstermiştir.

İsmet Paşa, Mustafa Kemal'e gönderdiği şifreli telgrafta **"Bakanlar Kuruluna geniş ve etraflı raporumu sundum. Hükümetle aramızda anlaşmazlık vardır. Uzlaşma sağlanmazsa dönmek zorunda ve kararındayım."** demektedir.

İsmet Paşa ile Hükümet arasındaki anlazmaşlığı çözmeyi Mustafa Kemal yüklenir. Temmuz ortalarında Lozan'da görüşmeler tamamlanmıştır. İsmet Paşa imza yetkisi istemektedir. Mustafa Kemal 19 Temmuz 1923 tarihinde gönderdiği telgrafta şöyle demektedir:

"Lozan'da İsmet Paşa Hazretlerine:

18 Temmuz 1923 tarihli telgrafınızı aldım. Hiç kimsede duraksama yoktur. Kazandığınız başarıyı en sıcak ve içten duygularımla tebrik ederek, imzalandığının bildirilmesine hazırız kardeşim."

SONUÇ

24 Temmuz 1923...

Lozan Rumni Sarayı...

İsveç Devlet Başkanı M. Şurer'in Başkanlığında yapılan törenle bir Barış Antlaşması imzalanmaktadır...

Bu antlaşma dünyaya barışı getirirken yeni Türk Devletinin Devletler Hukuku açısından tüm Dünya ülkelerince tanınmasını da sağlıyordu. Bir ulusun Çanakkale'de başlayan büyük yürüyüşünün sonuydu bu. Şimdi sıra ekonomik savaşı kazanmaktaydı... •

İŞÇİ HAKLARI, DEMOKRATİK ÜLKELERDEKİNDEN DAR TUTULMAMALI

ÖNDER AKER

- Türkiye, 24 Temmuz 1963'de işçi hak ve özgürlükleri ile demokrasi arasındaki ayrılmaz bağı kurmayı başarmıştı. Örgütlenme özgürlüğü ile, toplu pazarlık ve grev haklarıyla çağdaş bir düzene girilmişti. Türk-İş bugünü "bayram" saymıştı...

- Bugün Yüksek Hakem Kurulu yenilediği toplu iş sözleşmelerinde 24 Temmuz'u "bayram" kabul eden hükümleri kaldırıp, atıyor. Kurul'da Türk-İş'i temsil eden iki yönetici de, çok şeye muhalif, buna değil...

- 24 Temmuz 1981'de "bayramdan geriye ne kalmıştır" sorusuna yanıt aramak değerlidir, ama, birinci derecede önem taşımaz. 24 Temmuz 1981'de önemli olan, 20 yıl öncesini anımsamaktır, o günün heyecanını, kararlılığını yaşamak, o günlerin özgürlük ve demokrasi arayışının, ilkelerdeki çağdaşlığı yinelemektir her yerde...

24 TEMMUZ 1981, Türkiye'de çalışma yaşamında demokratik düzenin kuruluşunun onsekizinci yıldönümüdür.

Onsekiz yıl önce, 24 Temmuz 1963'de "**Sendikalar**" ve "**Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt**" yasaları yürürlüğe girmiştir.

Bu düzenlemelerle 1961 Anayasasında güvenceye bağlanan temel işçi hak ve özgürlükleri hayata geçirilmiştir. Türkiye 1963'de işçi hak ve özgürlükleri ile demokrasi arasındaki ayrılmaz bağı kurmayı başarmış, örgütlenme özgürlüğü ile, toplu pazarlık ve grev haklarıyla çağdaş bir düzene girilmiştir. Bu, ulusumuzun demokrasi yolunda geride kalan en önemli aşamalarından birisidir.

İŞÇİ BAYRAMI

Onsekiz yıl önce, işçi hareketinin bütünlüğünü koruduğu günlerde Türk-İş'in 24 Temmuz hakkındaki kararı, bugünü "**bayram**" saymaktı...

24 Temmuz 1981'de, "**bu bayramdan geriye ne kalmıştır**" sorusuna yanıt aramak kuşkusuz değerlidir ama, birinci derecede önem taşımaz.

24 Temmuz 1981'de önemli olan, yirmi yıl öncesinin değer yargılarını anımsamak, Türkiye'nin özgürlükçülük ve demokrasi arayışında yirmi yıl önce bile hangi noktalarda olduğunu değerlendirip, bundan hem bugünler, hem de yarınlar için dersler çıkarabilmektir...

Nedir 1963 düzenlemesinin temel nitelikleri?

ÖZGÜRLÜKÇÜLÜK

1963 düzenlemesinin en belirgin yönü "özgürlükçülüğü"dür.

Türk işçisine güvenilmiştir...

İşçi/işveren ilişkilerinde "**çağdaş olabilme, hangi koşulları gerektiriyorsa, bunların eksiksiz sağlanmasına**" özen gösterilmiştir.

İşçi hak ve özgürlükleri ile demokrasi arasındaki ayrılmaz bağ açıkça ortaya konmuştur.

Bu yön, 22 ocak 1962'de toplanan Üçüncü Çalışma Meclisi'nde zamanın Çalışma Bakanı Sayın Bülent Ecevit tarafından şöyle vurgulanıyordu:

"... Yeni düzene girerken Türk işçisine sağlanacak haklar, o ileri demokratik ülkelerdeki haklardan dar tutulmamalıdır. Dar tutulursa, işçi kendi gayreti ve mücadelesiyle haklarının genişliğini nasıl olsa birgün o seviyeye çıkaracaktır. Bundan şüphe etmek, Türkiye'nin ileri Batı ülkelerine ayak uyduracağından şüphe etmektir. Bir defa demokratik düzene geçildikten ve demokratik uluslar topluluğunun bir üyesi haline geldikten sonra, bu gelişme artık önlenemez demektir. Nasıl olsa elde edilmesi mukadder bir haklar dizgesini, o haklar uğrunda toplumu yaralayıcı, bölücü mücadelelere lüzum bırakmaksızın sağlamak henüz elimizdedir. Henüz elimizde olan bu fırsatın değerini bilmeliyiz..."

1963 düzenlemesi, işte bu dü-

Türk-İş: "Emekleriniz asla unutulmayacak".

HİZMETLERİNİZİ UNUTMAYACAĞIZ

"... Türk işçisine insan haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi temin edecek ve milletimizi Batı uygarlığı seviyesine ulaştıracak bu kanunların gerek hazırlanışında ve gerekse Parlamentoda görüşülmesine başlandığı günden bugüne kadar geçen her safhasında büyük emek ve hizmetlerinizi asla unutmayacağız."

Türk-İş İcra Kurulunun Çalışma Bakanı Sayın Bülent ECEVİT'e gönderdiği telgraftan.

şüncelerin ürünüydü...

ÖZGÜR SENDİKA

İşçi/işveren ilişkilerinde "çağdaş" olabilme, "hakları, toplumu yaralayıcı, bölücü mücadelelere lüzum bırakmaksızın sağlayabilme", bugün olduğu gibi, o günlerde de Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgüt'nce belirlenen kurallara saygılı olunmasını gerektiriyordu.

TÜRK İŞÇİSİNİN VERİLMEMİŞ HAKKI

"İşçilerimizin hakları ve menfaatlerini koruyan, teminat altına alan kanunların çıkması, vatanperver Türk işçisinin şimdiye kadar verilmemiş hakkı idi. Bu hakkın istihsali hakikaten övünülecek ve sevinilecek bir hadisedir..."

Cumhurbaşkanı Sayın Cemal GÜRSEL'in Türk-İş'e gönderdiği mesajdan.

1962'lerde buna da özen gösterilmiş, Türkiye'de çalışma hayatında yeni düzenin temelini, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşmesi" oluşturmuştur.

TEMEL İLKELER

Ocak 1962'de "sendika özgürlüğünü" ele alan Üçüncü Çalışma Meclisinin "işçi, işveren ve Hükümet yetkililerinden kurulu bir komisyonu, yeni düzeni yönlendirecek ilkeleri" şöyle açıklamıştır:

★ *Çalışanlar ve işverenler sendika kurma özgürlüğüne sahiptir.*

★ *Sendika izin almadan kurulur.*

★ *Bir işkolunda birden fazla sendika kurulabilir.*

★ *Her çalışan ve işveren kendi işkolunda dilediği sendikaya girmekte ya da çıkmakta serbesttir.*

★ *Çalışanlar sendikalarıyla işveren sendikaları birbirlerinin işlerine müdahale edemezler.*

★ *İşçi ve işveren sendikaları ve üst kuruluşları hiçbir şekilde kapatılamaz; geçici olarak çalışmadan yasaklanamaz. Çalışanlar ve işveren sendikaları ile üst kuruluşlarının organları ancak Yasada yazılı olan fiillerden dolayı, yargı organlarınca Yasada yazılı cezalarla cezalandırılabilirler.*

★ *Sendikalar üst kuruluşlara katılma ve ayrılma serbestisine sahiptirler. Sendikalar ile üst kuruluşlarının uluslararası kuruluşlara katılma ya da ayrılmaları hakkında da aynı ilke uygulanır.*

★ *Çalışanlar ve işveren kuruluşları statülerini, idari tüzüklerini düzenlemek, temsilcilerini serbestçe seçmek, yönetimlerini ve çalışmalarını düzenlemek ve iş programlarını belirlemek hakkına sahiptirler. Kamu makamları bu hakları kısıtlayıcı ya da kullanılmasını engelleyici müdahalelerde bulunamazlar.*

1963 düzenlemesinde bu ilkeler egemen olmuştur.

TOPLU SÖZLEŞME HAKKI

Onsekiz yıl önce, sendika özgürlüğünde olduğu gibi, toplu sözleşme ve grev hakları bakımından da "özgürlükçü olmaya, çağdaş olabilmeye" özen gösterilmiştir.

Cemal Gürsel

Düzenlemede hedef "serbest toplu pazarlığın geliştirilmesi" olmuş, bu yapılırken, "toplu sözleşme düzeninin müdahale kabul etmeyen özelliği" daima göz önünde bulundurulmuştur.

Onsekiz yıl önce yapılmıştır bütün bunlar...

Batı demokrasilerinde yüzyıllar süren mücadeleler sonucunda işçiler neleri elde edebilmişlerse, Türk işçilerine de aynı hak ve özgürlükler tanınmıştır.

1963'de mutluydu.

HAK VE ÖZGÜRLÜK

"... Bu yasalarla yurdunuzda sendika hakkı ve toplu sözleşme özgürlüğü kesin olarak yerleşmektedir..."

ICFTU'nun yasalar hakkındaki görüşü. 19 Ağustos 1963

24 Temmuz 1981, Türkiye'de çalışma yaşamında demokratik düzenin kuruluşunun onsekizinci yıldönümüdür.

Bugün Yüksek Hakem Kurulu, toplu iş sözleşmelerinde 24 Temmuz'u bayram kabul eden hükümleri kaldırıp atıyor.

Yüksek Hakem Kurulu'nda Türk-İş'i temsil eden iki yönetici de, —haklı olarak— çok şeye muhalif, her nedense buna değil!.. Kimbilir, belkide, "kutlanacak yönü mü kaldı bugünün, o nedenle ses etmedik" diyorlardır.

Öyle ya da böyle...

24 Temmuz 1981'de önemli olan yirmi yıl öncesini anımsamaktır; o günün heyecanını, kararlılığını yaşamak, o günlerin özgürlük ve demokrasi arayışını, ilkelerdeki çağdaşlığı yinelemektir. ●

KIDEM TAZMİNATLARI: GİTTİ GİDER

- **İş çevreleri kıdem tazminatlarının ortadan kaldırılması mücadelesini on yıl önce başlattılar. İşveren stratejisi üç aşamadan oluşuyordu: Önce, kıdem tazminatları sınırlandırılacak, sonra da, sorumluluk "Devlet"e yüklenip, tazminatlar *"işsizlik sigortası"* içinde eritilecekti. İki aşama geride kaldı...**
- **Kıdem tazminatları konusunda en çok yaygara koparanlar, *"işveren"* olmalarına rağmen, İş Yasasının boşluklarından yararlanarak, 10-15 milyon lira dolayında kıdem tazminatına hak kazananlardır.**

"Kıdem tazminatı fon tasarısı bütün işçilerimizi ihya edecek bir tasarıdır..."

SOSYAL Güvenlik Bakanı Sadık Şide 23 Haziran günü Konya'da düzenlediği basın toplantısında kıdem tazminatlarının geleceği konusundaki düşüncesini bu cümle ile özetlerken, çok sayıda işçi de "eyvahlar olsun" demekten kendini alamıyordu.

İşçilerin kaygılarında ne kadar haklı oldukları 12 gün içinde anlaşıldı.

5 Temmuz günü açıklanan tasarıda, işçilerin kazanılmış hakları çiğneniyor, iş çevrelerinin on yılı aşkın süredir sürdürdükleri mücadelede başarı kazandıkları ortaya çıkıyordu.

ON YILLIK MÜCADELE

İşverenler kıdem tazminatlarının ortadan kaldırılması mücadelesini on yıl önce başlatmışlardı.

İşveren stratejisi üç aşamadan oluşuyordu. Kıdem tazminatları "önce sınırlandırılarak", sonra "sorumluluk aşamalı olarak Devlet' aktarılacak"tı. Sorumluluğun Devlete yükletilmesinde ilk adım, "Sosyal Sigortalar Kurumu sistemi ile bağdaşan ve Kurumca yönetilecek bir fon kurulması"ydı. Daha sonra "işsizlik sigortasının kurulması için çaba sarfedilecek, kıdem tazminatları da bu sigorta dalı içinde eritilecekti". Şimdiden iki aşama geride bırakılmıştı...

KAMUOYUNU YANILTMA

İş çevreleri kıdem tazminatı kurumunun ortadan kaldırılması mücadelesini on yıl önce, "**hukuki niteliği bile tartışmalıdır**" sloganı ile başlattılar...

Her olanaktan yararlanılarak çıkış yapılıyor, "**işverenlerin hukuken ne olduğu bile bilinmeyen bir külfet altında oldukları**" iddiası yayılıyordu: kıdem tazminatları konusunda "**temel bir fikirden hareket edilmemişti; akla gelen formüllerle düzenlenmişti.**"

Kökü, temeli olsa, örneğine Batı ülkelerinde de rastlanmaz mıydı?..

Bu sözleri zihinleri bulandıran bir sürü örnek izliyordu.

SAÇMA ÖRNEKLER

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) nun çalışma raporlarına kadar geçen bir örneğe göre, asgari ücret düzeyinde ücret alan bir işçiye yıllık yüzde 20 zamlarla 25 yıl sonra 10 milyon liranın üstünde tazminat ödemek gerekiyordu.

Bir diğer örnekte, Konfederasyon üyesi işletmelerin ortalama 318 işçi çalıştırdığından söz edilerek, bu işçilere 25 yıl çalıştıktan sonra 2 milyar 400 milyon 279 bin lira ödeneceği öne sürülüyordu.

Sonrası basit bir orantı meselesiydi: 318 işçiye 2.5 milyar ödenirse, 3 milyon işçiye...

Ve yaygara başlıyordu:

— **Türk Ekonomisi kıdem tazminatlarının ipoteği altındadır!**

— Batıyoruz...

İŞİN GERÇEK YÜZÜ

İşin en ilginç yönü, en çok yaygara koparanların, işveren olmalarına rağmen, İş Yasasının boşluklarından yararlanarak 10-15 milyon lira dolayında kıdem tazminatı almaya hak kazananlar arasından çıkmasıydı...

Bunlardan kimi yıllarca Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu genel başkanlığı yapmış, yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuştu...

Kıdem tazminatı kurumunu yozlaştırdığı ileri sürülen işçiler içinde milyonun üstünde tazminat alan, oransal olarak bakıldığında yok denecek kadar azdı...

ŞİDE: "Gitmek mi zor, kalmak mı"

YALANCININ MUMU

Yaygaraya kulak tıkayıp, "**kaç işçinin bir işletmede 25 yılını doldurabildiği**" araştırılsa, işin gerçek yüzü bir anda ortaya çıkacaktı. İşveren örgütleri sekiz ana işkolunu ele alan bir kıdem araştırması yapmışlardı. Yüzbini aşkın işçinin durumunun incelendiği araştırmada işletmeler ortalama 15 yaşındaydı ve 50 bin dolayında işçinin kıdemi 5 yıl bile değildi. 25 yılını dolduran "milyonerlerin"(!) sayısı ise, 100 bin işçide 400'ü aşmıyordu.

Örneklerin saçmalığından yakalansalar, "**ama ya devlet memurlarının durumu**" diye ağıt yakıyorlardı. Bir taraftan da "devlet memurlarının **sendikalarda** örgütlenmesi gibi saçma **düşünceler** terkedilmelidir" diyorlardı.

Bununla beraber, bu mücadelede büyük ölçüde başarılı oldukları kabul edilmelidir.

Kıdem tazminatlarını sınırlandırmada başarılı olmuşlardır...

Fon'u, bir Türk-İş yöneticisine "**işçileri ihya edecek bir düzenleme**" dedirtecek kadar benimsetebilmişlerdir.

FON TASARISINA DİKKAT

Açıklandığı şekliyle yasalaşırsa, işçilerin kıdem tazminatı fonundan sağlayabilecekleri yarar sınırlıdır.

Kıdem tazminatlarının bir fondan ödenmesi konusunda işverenlerin istekleri şöyle özetlenebilir:

- Fon, kıdem tazminatı ödenmesini gerektiren bütün halleri kapsamalıdır.
- Fon,'a ödenecek prim oranı bilimsel olarak belirlenmelidir.
- Fon için ayrı bir örgüt kürmak yerine, Sosyal Sigortalar Kurumu örgütünden yararlanılmalıdır.
- Fon'dan yapılacak ödemelerde, son ücretin esas alınmasının yol açtığı adaletsizlikler önlenmelidir.

Bu istekler büyük ölçüde gerçekleşme yolundadır...

BEŞ YIL, ON YIL SONRASINI DÜŞÜNÜYOR MUYUZ?

İŞ hukukunu ilgilendiren konular birer birer ele alınıyor. İlgili Bakanlıklarca hazırlanan Tasarılar sürprizlerle dolu... Bu yapılırken, *"bir yıl sonra; beş yıl, on yıl sonra Türkiye'de işçi/işveren ilişkileri nasıl olacaktır?"* sorusuna, pek dikkatli yanıtlar aranmadığı da ortada.

Oysa, bu soru, ister sanayileşmiş, ister kalkınma çabası içinde olsun, her ülkede akılcı yanıt bekler

Bir yıl sonra; beş yıl, on yıl sonra nasıl yürüyecektir bu ilişki?..

Savsaklanacak soru değildir bu.

Kimine göre soruyu yanıtlamak son derece kolaydır: deneyimler ortadadır, aksaklıkları saptar, sorunu da, bir anda bir yasa değişikliği ile çözersiniz, olur biter.

Örneğin nedir yakınma konusu?... Grev mi?

Kısıtlarsınız...

Sendika sayısı mı çok?

"Birden fazla kurulamaz" dersiniz.

Sendikalara siyaseti yasaklar, *"tek"* sözleşmede karar kılar, aidat oranından tüzük hükümlerine, grev ödeneğinden eğitim çalışmalarına kadar herşeye karışırsınız.

Bu bir yaklaşımdır. Tüm sorunların Yasalardan ya da yasal boşluklardan kaynaklandığını varsayan yaklaşım. Yasa hükümlerini değiştirip hak arama yollarını tıkadıkça tüm sorunların çözüleceğini sananların yaklaşımı...

İş çevreleri Türkiye'de bunu en az onsekiz yıldır savunuyor; yeni değil!

Sendikalar Yasasında, Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Yasası'nda, İş Yasalarında ve nihayet kıdem tazminatlarında...

Bu çerçevede, herkesi, ama herkesi yanıltmaktan çekinmiyorlar.

Bu yaklaşımla bir ülkede bir yıl sonra, beş yıl, on yıl sonra nasıl yürür işçi/işveren ilişkileri?

Kimse bilemez...

Sorunun yanıtının kaynağı, iş hukukunun genel karekteridir kuşkusuz...

Yüzyıllık mücadeleler sonucu ulaşılan noktadır bu.

Yüzyıllık uğraşın iş hukukuna kazandırdıkları önem taşır.

İş hukuku, herşeyden önce, *"işçilerin korunması hukuku"*dur.

Tüm düzenlemelerde bunu gözetiyor muyuz?

İSTEKLERİN GERİSİNDE YATAN

Bütün bunların gerisindeki niyetler ise işçiler için hiçde parlak değildir...

Örneğin "**Fon, kıdem tazminatı ödenmesini gerektiren bütün halleri kapsasın**" demek "**işverenler dilediği gibi işçi çıkarsın, yükünü de fon karşılasın**" demektir! Haziran 1980'de hazırlanan bir tasarı dışında bu tarihe kadar yapılan düzenlemelerde, Fon'un ancak, "**işçinin emekliliği, maluliyeti ve ölümü halinde devreye gireceği**" kararlaştırılmıştı. Böylece, keyfi işten çıkarmalarla mücadele edilebilecek, kıdem tazminatı kurumu aynı zamanda "istihdam güvencesi" olarak da işlev yapabilecekti.

Haziran 1980 düzenlemesi kapıları ardına kadar açmıştı...

"İşçileri ihya edecek Yasa Tasarısı"nda, neyin ne olduğu ise henüz açıklanmış değil!

Fon'un SSK tarafından yönetilmesi isteğinin gerisinde ise kıdem tazminatları ile Sosyal Sigortalar Kurumu arasında şimdiden organik bir bağ kurma niyeti yatıyordu. Bu yoldan zaman içinde, kıdem tazminatlarını "**işsizlik sigortası içinde eritmek**" mümkün olacaktı.

Fon'a ödenecek primin bilimsel olması, "**katkının en az olması**" demekti.

Öte yandan açıklanan tasarıda, "**fondan yapılacak ödemelerde son ücretin esas alınmayacağı**" ortaya çıkıyordu. Böylece bir kazanılmış hak daha yitirilmiş oluyordu...

"EYVAHLAR OLSUN!"

Sosyal Güvenlik Bakanı Sadık Şide "**kıdem tazminatı fon tasarısı bütün işçilerimizi ihya edecek bir tasarıdır...**" dediği gün, çok sayıda işçi "**eyvahlar olsun...**" demekten kendini alamamıştı...

Deneyim sahibidir Türk toplumu işçisiyle, dar gelirlisiyle, memuruyla ve diğerleriyle...

Bırakınız 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile başlarına gelenleri, "**kesinlikle söylüyoruz, zam olmayacak...**" sözlerinden sonra başlarına neler geldiğini görmediler mi? •

ÖZEL BİR GÜN

ERTUĞRUL ÖZKÖK

- **Bundan 73 yıl önce Türk gazetecileri ilk kez gazetelerini sansüre göndermeden doğru halka iletiyorlardı.**

- **İnsanı insan yapan biraz da ondaki bilgiyi, ama sansür edilmemiş bilgiyi arama tutkusu değil midir? 24 Temmuzu basın çalışanları için bir bayrama dönüştüren de işte bu gerçeği arama tutkusudur...**

FRANSA Kralı 14. Luis, "iyi bilgilenemeyen insan iyi düşünemez" diyor. Bize uzak gibi görünen dönemlerde söylenmiş bazı sözler, 20. Yüzyılın iletişim olanakları gözönüne alınınca sıradan bir hale gelebiliyor. Oysa bilgilenme, haber alıp verebilme, yaşanılan çevrede olup bitenleri öğrenebilme, yaşadığımız dünyaya katılabilmenin temel koşuludur. Bu yüzden de çağımızda artık habere ulaşabilme hakkı öteki temel hak ve özgürlüklerle birlikte, insan olabilmenin ayrılmaz bir öğesi olmuştur.

BAB–I ALİ'DE COŞKU

Bundan tam 73 yıl önce, bir 24 Temmuz günü, Türkiye'de yeni yeni sözü edilmeğe başlanan bir mesleğin üyeleri çağdaş insan olabilmenin atılımını yapma heyecanını yaşıyorlardı. Öykülere geçen bir baskı döneminden sonra 23 Temmuz günü Meşrutiyet ilan edilmiş, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan insanlar belki de yaşamlarındaki ilk kez özgürlüğün tadını almağa başlamışlardır.

Bugün Bab-ı Ali diye bildiğimiz ve Türk basın ve yayın yaşamının artık simgesi haline gelen Cağaloğlu'nda yaşanan heyecan ise bambaşka bir boyuttadır. Gazeteciler meslek yaşamlarında ilk kez, yazılarını bastıkları gazeteleri sansüre göndermeden doğruca halka sunmayı kararlaştırmışlardı.

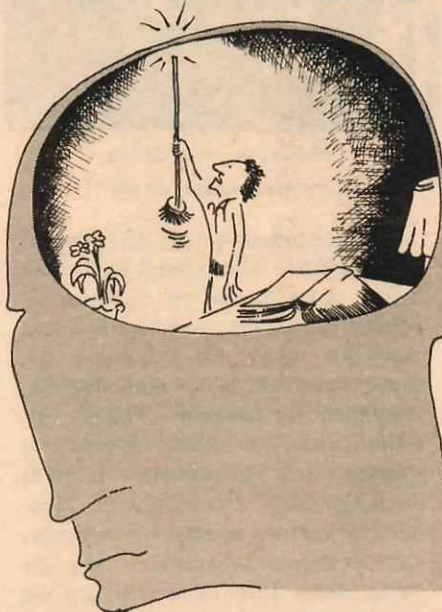
O gün, sansür kurulu üyelerinin makasları ellerinde kalmıştır. Sansür görevlileri elleri boş beklerken, o günün gazeteleri okuyucuların eline ulaşmıştır bile. Türk gazetecileri bir "olup bitti" ile Türk Basın yaşamının yeni bir sayfasını açmışlardır.

Tarihte açılan her sayfa gibi, bu da artık özgürlük adına bir kazanımdır. Zaman zaman bu kazanımlardan geri gidişler olacak, ama tarihin yürüyüşü hep ileriye yönelik olacaktır.

NEDEN 24 TEMMUZ

Türk Gazetecileri 24 Temmuz'u Basın Bayramı olarak kutlamaktadırlar. Baskı tekniğinin bulunması, matbaanın Türkiye'ye girişi, ya da Türkiye'de ilk gazetenin yayınlandığı gün yerine, basında sansür uygulamasına karşı ilk başkaldırışı simgeleyen 24 Temmuz'un Bayram olarak seçilmesi üzerinde düşünmek gerekir.

Basın dediğimiz şey, araçtan, teknikten önce bir özgürlük ve hak konusudur. Söz söyleyebilme, düşündüğünü aktarabilme hakkıyla varolabilir ancak basın. Bu yüzden 24 Temmuz 1908'de başlayan yürüyüş, ilk solukta 9 ay dayanabilmiş olsa da pusulası hep ileri dönük bir eylem olarak Türk düşünce tarihinde yerini almıştır.

24 Temmuz'da başlayan özgürlük eylemi 9 ay sonra çıkarılan Matbuat Kanunu ile büyük ölçüde zedelenmiştir. Büyük ölçüde Fransız Basın Yasasından aktarılan bu Yasa ilk bakışta liberal bir görünüme sahipse de zamanla yapılan değişiklikler ve uygulama ile bir baskı rejimine dönüştü.

TUTANAKLAR NE DİYOR?

Matbuat Kanunu Tasarısı Meclis-i Mebusan'da görüşülürken yapılan tartışmalar ve dile getirilen kaygılar bugün de üzerinde düşünülmesi gereken birçok noktayı içeriyor.

Örneğin, İsmail Paşa yerinden kalkarak Hükümet üyelerine doğru şunları haykırıyor: "**Bir ülkede basın ne kadar özgür olursa hükümet de o kadar çok şey duyar. Gazeteler Hükümetin kulağıdır. Hükümetin yardımcısıdır.**"

Bir başka milletvekili, Sait Bey ise, "**Bir kimsenin kötülüğünü gazeteler yazmazsa adamın fenalığı anlaşılmaz. Böyle kimseler önemli işlere atanabilirler. İyi niyetli olursa eleştiri ve kötüleme doğru bir şeydir. Cezalandırılması gerekmez**" diyordu.

MÜŞTERİSİZ DÜKKANLAR

Basında sansür uygulamalarına karşı çıkış insan düşüncesinin gelişimi ve demokratik yaşam biçiminin benimsenmesinden önemli bir adımdır. Çünkü insan doğasında bilgiyi aramak, ona ulaşmak tutkusu vardır. 1908 Devriminin getirdiği özgürlük coşkusunu yaşayan Reşat Nuri Güntekin'in o günlerle ilgili ilginç bir anısı var. Şöyle diyor Çalıkuşu'nun yazarı: "**... bir şey daima dikkatimi çekerdi: sansürden geçen, hükümetçe onaylanan kitapları satan dükkanlar müşterisiz kaldığı halde yabancı kitapları satan dükkanlar iş yapıyordu**".

İnsanı insan yapan, bugünkü çağdaş yaşamına ve düşünce düzeyine getiren, biraz da ondaki bu bilgiyi, ama sansürden geçmemiş bilgiyi, arama tutkusu değil midir?

24 Temmuz Bayramı tüm iletişim çalışanlarına, Türk Halkına, kutlu olsun. •

EN HAKİKİ MURŞİT

ORUÇ ARUOBA

- **Yeni tasarı Üniversite özerkliğini temelinden kaldırıyor, üniversiteleri geriye götürüyor, gelişme yollarını tıkıyor.**
- **Özerkliğin kaldırılmasıyla, Türk toplumunun elinden sağlıklı bilgi üretimi olanağı da, toplumu siyaset-dışı bilgilerle yönlendirme olanağı da alınmış olur.**

ÜNİVERSİTELER Yasasının yerini almak üzere hazırlanan, Bakanlar kurulundan geçtiği bildirilen "Yüksek Öğretim Yasası", anlaşılan, "ilim ve fen"in "murşitliği"nden vazgeçerek, bilim kurumlarına başka "murşit"ler arıyor. MGK'nde nasıl değişikliklere uğrar, bilinmez; ama (sızan haberlerden anlaşıldığına göre), Bakanlar Kurulundan geçen biçimiyle, tasarı üniversite özerkliğini temelinden kaldırıyor.

Üniversitelerin "ilim ve fennin murşitliği"nden kaynaklanan özerkliği, bir üniversitenin, "ilim ve fen" üreten bir birim olarak, kendi bütünlüğü içinde, dış müdahaleler olmaksızın, kendi kendine işleyen bir yapıya sahip olmasına dayanır. Bir üniversitenin bütünlüğü bozulunca, ondan artık ne "ilim" ne de "fen" beklenebilir, çünkü ya bir "tahrirat katipliği"ne dönüşür, ya da bir "yüksek okul"a.

BÜTÜNLÜK BOZULUNCA

Yeni yasa tasarısıyla istenen de bu anlaşılan: İlkin, üniversitelerin kendi içlerindeki bütünlükleri kaldırılıyor, hepsi tek bir torbaya, "Yüksek Öğretim" torbasına dolduruluyor. (Bu arada, bugün üniversite niteliği taşımayan bir sürü başka "Akademi" ve "Yüksek Okul" da aynı torbanın içinde...) Torbayı ellerinde bulunduranlar ise, bir yandan Milli Eğitim Bakanı aracılığıyla siyasal iktidar; bir yandan da, Yüksek Öğretim Kurulu'nun, Yüksek Denetleme Kurulu'nun üyelerini seçen, hatta Rektör, Dekan, Yüksek Okul Müdürü, vb. atayan Devlet Başkanı. Devlet Başkanının seçiliş biçimi henüz belli olmadığından, bu nokta şimdilik karanlıkta duruyor; ama, çıkarılacak yeni Anayasada benimsenmek istendiği anlaşılan "Başkanlık Sistemi"nin özellikleri, bu makamın da siyasal nitelikli olacağını akla getiriyor. Söz gelişi, bu makamın özellikleri Fransa'daki uygulamaya benzeyecekse, şöyle bir örnek verebiliriz: Şimdi iktidara Mitterrand geldiğine göre (onun, Fransız üniversiteleri üzerinde böyle bir yetkisi olduğunu da varsayarsak), Yüksek Öğretim yönetiminde bulunanlar, Rektörler, Dekanlar da sosyalist olacak; daha önce ise liberaldiler...

"Hakiki murşit"likten, "ders makinalığı"na mı?

Bu noktadan daha da önemlisi, üniversitelerin kimliklerini kaldırarak onları daha büyük bir bütünün alt öğeleri durumuna sokan anlayış. Bu anlayışın ilginç bir göstergesi de, (hangi tasarı olduğunu bilmediğimiz, elimizdeki bir tasarıda) "Yüksek Öğretim Kurulu"na "özerk"(!) denirken (Madde 7c), üniversiteye "bilimsel özerkliğe sahip" diyen ibarenin, (Madde 17) metne, sonradan, elyazısıyla(!) eklenmiş olmasıdır. * Aynı anlayış, daha önce kendi adlarına bir yasaya sahip olan üniversitelerin, yeni yasa tasarısında, kendi adlarına bir bölüm bile oluşturmamaları, ancak "Üniversitelerin Organları" (Üçüncü Bölüm) adı altında geçmelerinde de görülüyor.

Özerkliğin, üniversitenin elinden alınarak Yüksek Öğretim Kurulu'na verilmesini, demokrasi anlayışı açısından anlamak olanaksız: Başkanlığını bir bakanın yaptığı, üyelerinin yarısını, Genel Kurmay Başkanlığı ile çeşitli bakanlıkların seçtiği, öteki yarısını da üniversite senatolarının göstereceği adaylar arasından Devlet Başkanının atadığı bir kurula "özerk" demek, bir Tapu-Kadastro Dairesine "özerk" demek gibi birşeydir...

Aynı anlayışın bir devamı da, 1750 sayılı Yasada bulunan ve şimdiye dek hemen bütün üniversitelerde sağlıklı bir biçimde uygulanan, asistanların, öğrencilerin, çeşitli düzeylerde yönetime katılmaları ilkesinin yeni tasarıda tamamiyle kaldırılmış olmasıdır. Bu da, üniversitelerin içinde işleyen demokrasi mekanizmaları açısından bir geriye adımdır.

"DERS MAKİNALARI"

Bir başka bakımdan, "öğrenim yükü" açısından da, yeni tasarının öğretim üyelerinden beklediği, sanki birer ders makinası olmak: Haftada en az şu kadar ders vermek diye bir zorunluk, orta öğretim için bile yanlış birşey iken, temel işlevi araştırma yapmak olan, vereceği derslerin de araştırmalarının sonuçlarından oluşması gereken bir bilim adamına, "en az şu kadar ders vereceksin" demek, "araştırma yapmayacaksın" demekle aynı şeydir. Aynı anlayış, ancak doktora sahiplerine asistan olma olanağı tanıyan hükümde de sürüyor. Bu uygulama, kariyerden bilim adamı olma yolunu ancak kendisi özel olanaklarıyla doktora öğrenimi yapabilmişlere açmak, yetenekli ama yoksul öğrencilere kapamak, ayrıca da üniversitelerin yine temel bir işlevini, kendi üyelerini başından başlayarak yetiştirme işlevini kısıtlamak anlamına geliyor. Öte yandan, asistanlara "devlet hizmetinde üç yıl veya kendi dalında bir işte dört yıl çalışmış olmak" koşulu getirilmek isteniyor (Madde 46b). Neredeyse, asistanların ilkin bilim adamı olmağa engel bir işte çalıştırılmaları, ancak araştırma yapamayacak bir hale geldikten sonra asistan yapılmaları düşünülüyor! Bu noktada, bir üniversite hocasının yetişmesi konusunda büyük bir bilgisizliğin bulun-

duğunu düşünmeden edemiyoruz.

Son biçimini henüz almamış olan tasarının hazırlanması sırasında göz önünde tutulduğu anlaşılan ilkeler, Türk üniversitelerini geriye götüren, gelişme yollarını tıkayan, giderek de onları sanki cezalandırmak isteyen bir anlayışın ilkelerine benziyor. Bu 'cezalandırma' anlayışı, herhalde, son yılların anarşi olaylarında, ellerinde tabanca önplana çıkarılan 'terörist'lerin bir bölümünün cebinden çıkan üniversite 'şebeke'lerinden kaynaklanıyor. Ancak, burada düşünülmesi gereken bir nokta, bu tabanca tutan ellerden üniversitelerin ne kadar sorumlu tutulabileceğidir. Kanımızca, böyle bir sorumlu tutma çabası, çok sınırlı birkaç istisna dışında, temelinde haksızdır. Anarşiyi teşvik etmek şöyle dursun, üniversiteler, onu durdurmağa, şiddete öğrencilerinin kafalarında engel olmağa çalışmışlar, hatta bu yolda şehit bile vermişlerdir. Anarşi, 1978 yılından başlayarak, büyük çapta üniversitelerin dışına 'sokağa' kaymıştır; yıllardır da zaten tamamiyle Üniversitelerin dışından kaynaklanmış ve geliştirilmiştir. Bu gelişmelerden üniversite özerkliğini sorumlu tutmak temelinden yanlıştır —tersi düşünülürse, bu açıklık kazanır: Üniversiteler özerk olmasalardı, öteki özerk olmayan yüksek öğretim kurumlarında görülen siyasal iktidarlarca körüklenen kutuplaşmalar onlarda da oluşurdu; bu ise olmamıştır.

Kanımızca, üniversiteler, hatalarına, yetersizliklerine karşın, son yılların toplumsal çalkantısında kendilerini ayakta tutmayı, siyasetin dışında tutmayı, özerkliklerinin sayesinde büyük çapta başarabilmişlerdir. Üstelik, bu çalkantı boylarını çok aştığı halde de, onu gidermek için ellerinden geleni yapmışlardır. Şimdi onlardan özerkliklerini çekip almak, aynı zamanda, Türk toplumunun elinden, sağlıklı bilgi üretimi olanağını almak; toplumu, siyaset dışı kalabilecek bilgilerle, "en hakiki murşit"'le yönlendirilebilme olanağından yoksun bırakmaktır.

Ama istenen tahrirat katiplerinin murşitliği ise, onu bilemeyiz... •

* *Bir başka elyazısı değişiklik de,* "devrim" *sözcüğünün silinerek yerine* "inkılap" *yazılmış olması (Madde 5a, 5h, vb.). Bu değişiklik de, kanımızca, belirgin bir siyasal tutumu yansıtıyor.*

DEVLETİN MADEN ALANLARI BAŞKASINA BIRAKILMAMALI

Dr. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

- **Kömür alanları ile öteki maden yataklarını özel sektör ile yabancı sermayeye açacak Maden Yasası Tasarısı gündemde.**
- **1978/1979 dönemindeki çalışmalarla, kamu yararını korumak için devlet eline alınan kömür alanlarının ve öteki maden yataklarının ekonomik kalkınmayı destekleyen başarılı biçimde işletilebileceğini, sınırlı uygulama bile kanıtlamıştır.**

YENİ bir Maden Yasası Tasarısı Bakanlar Kurulu'nun gündeminde bulunuyor. Gecikmeli 1981 Programı'nın da değindiği bu tasarı, yürürlükteki 6309 sayılı Maden Yasası'nın günün koşullarına uyarlanmasını, 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Yasası'nın yürürlükten kaldırılmasını, 1978/1979 döneminde devlet eline alınmış yatakların eski sahiplerine geri verilmesini, madencilikte geniş ölçüde özel ve yabancı sermayeden yararlanılmasını amaçlamış durumda.

Oysa, yenisi yapılıncaya dek sınırlı biçimde de olsa yürürlükteki Anayasa, toplumun malı olan yeraltı zenginliklerini devletin egemenliğine ve kullanımına bırakmıştır. Bu nedenle gündemindeki tasarının yasalaştırılması, maden alanlarının özel ve yabancı sermayeye alabildiğince açılması, yeni anayasa yapılmadan getirilen bir anayasal değişiklik olmaz mı?

1961 Anayasası'nın 130'uncu maddesi, madenlerin egemenlik ve kullanımını yalnızca devlete bırakmakla kalmıyor, doğal zenginlikleri tartışmasız bir biçimde devletin malı sayıyordu. Bu nedenle Anayasa'da madenlerin aranması ve işletilmesi hakkı temelde devlete veriliyor, ancak yasal izinle özel girişime olanak tanınabileceği belirtiliyordu. Sözü edilen izin ise, Anayasa'nın kabulünden yıllarca önce çıkarılan ve 1954 yılından bu yana yürürlükte bulunan 6309 sayılı Maden Yasası ile verilmiş bulunuyordu. Bu yasada da devletin egemenliğinden söz edilmekle birlikte, devletin denetimini sağlayıcı yargılara ve yaptırımlara yer verilmemişti. Kısacası özel sektör ve yabancı sermayeye uygun bir madencilik düzeni oluşturulmuştu.

Madenler toplum adına devletin malıydı, ama özel kişilere verilen hakların geri alınması sorunu, hukuksal olarak yıllarca boşlukta kaldı. 1975 yılında çıkarılan 1895 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması ve Hak Sahiplerine Ödenecek Tazminat Hakkında Yasa ise, Anayasa Mahkemesi tarafından biçim yönünden iptal edildi. **Yasal boşlukta özel sektör alabildiğine zengin linyit yataklarının üzeri**ne çöreklendi ve öteki maden yataklarına uzandı. Bu yatakların ülke ekonomisine yararlı biçimde işletilmediği, sosyal adaletle bağdaşmayan kapkaççı ve çıkarcı işletmecilik düzeninin yeğlendiği yadsınamaz gerçektir.

Yanılgılı madencilik düzenine, Atatürk'ün devletçilik ilkesine ve Anayasa'nın özüne uygun bir tutumla, Ekim 1978'de çıkarılan 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Yasası ile dur denilmiştir. Bu yasa, salt devletleştirme yasası değildir, ama 6309 sayılı Maden Yasası'nın eksiklerini tamamlayan, madenlerin kamu yararına en uygun biçimde aranıp işletilmesini öngören bir yasa olmuştur.

Türkiye, dışalım petrol bağımlılığıyla enerji darboğazına itilince, çözüm yolu öz kaynaklara ve özellikle kömüre yönelmekti. Programlanan termik elektrik santrallarına yakıt bulabilmek, endüstri ve halk yakıtı is-

temlerini sağlıklı biçimde karşılayabilmek, önemli linyit yataklarının devlet işletmeciliğine alınması zorunluluğunu getiriyordu. Çeşitli endüstriyel hammadde istemlerini yanıtlayabilmek, madencilik dışsatımından döviz kazancını artırabilmek gibi nedenlerle, enerji dışı maden yataklarının da devlet eline alınması gerekmekteydi. Gerekçesinde belirtilen biçimde 2172 sayılı yasa, enerji ve endüstri kesimindeki atılımlar doğrultusunda, hammadde girdilerinin ülke doğal kaynaklarından verimli ve güvenilir biçimde sağlanabilmesi amaçlarıyla, öncelikle linyit yatakları ile demir cevheri ve bor tuzlarının kamu kuruluşlarınca işletilmesi için çıkarılmıştı.

1978 yılına gelindiğinde işletilen linyit yataklarının üçte ikisi özel sektörün, üçte biri de kamu sektörü yani devletin elindeydi. Ancak elindeki yataklar az da olsa toplam linyit üretiminin üçte ikisini kamu sektörü yaparken, özel sektörün ruhsatlı alanları haksız kazanç aracıydılar. Özel sektör linyit yataklarını gerektiği biçimde değerlendirmediği ve yeterli üretimi yapmadığı gibi, yatakları kötü kullanarak savuruyordu da. Her yıl sağından solundan didiklenerek yalnızca temiz damarları işletilen linyitlerimiz ve öteki madenlerimiz, çıkarcı işletmecilikle yok ediliyorlardı.

FRIEDMANCILARIN SAPTIRIŞI

Türkiye'nin enerji sorunlarını sergilemek için hazırladığımız, Sorunlardan Biri adlı televizyon dizisinin 24 Nisan 1978 günü yayınlanan Kömür Programı'nın bir röportajında, 30 yıllık özel sektör işletmecisinin içtenlikli açıklamasıyla bozuk madencilik düzeni ortaya seriliyordu. Özel sektör işletmecisinin sözleri şöyleydi:

—"Maden Kanunu'nda çok büyük boşluklar olduğunu görmüş bulunuyorum. O boşluklardan da özel sektör istifade ederek milli serveti heder etmektedir."

1979 yılının ilk yarısında 620 kömür işletmesine devletçe el atılarak, özel sektörün 1.7 milyar tonu aşkın linyit rezervi 210 milyon tona düşürülüyordu. Ayrıca özel sektörün 252 önemli demir işletmesi ve çıkarılacak madenin değeri o gününün koşullarında 10 trilyon TL'sını aşabilecek boraks yatakları devlet işletmeciliği kapsamına alınıyordu. Kamu yararına olan bu işlemler sürerken, maden ağalarının savunucuları da kamuoyunu yanıltmaya çalışıyorlardı. Sonradan Friedman ekonomi modelinin mimarlığını üstlenerek iktidara yamanan bir özel sektör sözcüsü, 26 Nisan 1979 günü İstanbul Intercontinental Otel'de yaptığı konuşmada, yanlış olsa da kömürde üretimin düşeceğini savlıyor ve amacını şöyle açıklıyordu:

—"Bunlar kömürü şöyle kullanacağız, böyle kullanacağız diyorlar, ama Türkiye kömürsüz kalacak... Devlet bu işleri, hele bugünkü anlayıştaki devlet, becermesine imkân ve ihtimal yoktur. Onun için madenlerin işletilmesi, o meşhur kanunun tersine çevrilmesi lâzım. Yani gelecek bir iktidar bunu muhakkak tersine çevirmelidir."

Özel sektörcülüğü kamu yararından üstün tutanlar, 2172 sayılı yasayı iptal ettirebilecekleri umuduyla, Anayasa'nın değişik 21 ayrı maddesine gönderme yapan göstermelik gerekçeye dayanarak, Anayasa Mahkemesi'ne de başvuruyorlardı. Yüce yargı organı, iptal istemini önce biçim yönünden, sonra da tümünün yanısıra maddelerini ele alarak öz yönünden inceliyor ve Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna vararak, 1979 yılının ortasında iptal istemini red ediyordu. Ancak 1979 yılının ikinci yarısında özel sektörcülerin istediği biçimde ve Friedman ekonomi modeline kapı açan iktidar değişikliği oluyor, yasanın tersine çevrilmesi gündeme getiriliyordu. Hukuk bir yana itilerek, 2172 sayılı yasa hem devlet eline almaya ve hem de özel sektöre vermeye uygunmuş gibi, Bakanlar Kurulu iptal kararıyla yatakların eski sahiplerine geri verilmesi yöntemini uygulanmaya kalkışılıyordu, ama 1980 yılında da Danıştay bu yanlış gidişe dur diyordu.

Yüksek yargı organlarının kararları karşısında istedikleri amaca ulaşamayan Friedmancı özel sektörcüler, yeni bir yasa çıkarma çabasına kalkışmışlardır. Konu bugün gündemdeki yasaya dek getirilmiştir. Bugün devletin her maden alanına el atmasının olanaksızlığı söylenerek, ilgili kamu kuruluşlarının çalışma yapamayacakları alanların hızla özel sektöre devrinin madencilik sektörünü verimli yapacağı savlanıyor. Oysa, devletin çalışma yapamayacağı alanlara kamu kuruluşları sokulmuş değil. Gizlenen amaç, yine de verimli yatakların üzerine özel ve yabancı sermayeyi oturtabilmek. Araştırılmadığı için rezervi bilinmeyen, ama umutlu kömür alanlarına özel sektör el atabileceği gibi, boraks gibi zengin alanlara da özel sektörün yanısıra yabancı sermayenin de el atmak isteyeceği kuşkusuz. Kaldı ki, nükleer enerji mineral hammadde yataklarının da özel ve yabancı sermayeye açılmasının istendiği söyleniyor. Tüm bunlar kamu yararıyla bağdaşan bir işletmecilik olamaz.

Kömürde ve öteki madencilik dallarında devlet işletmeciliğinin üretim artışı sağladığı kanıtlanmıştır. Yataklar geri verilecek diye devlet işletmeciliği büyük ölçüde engellenirken, yine de 1980 yılında 1979 yılına göre toplum linyit üretiminde yüzde 10'u aşkın bir artış sağlanmıştır. Demir ve boraks işletmeciliğinde de gelişmeler olmuştur.

Devlet eline alınan yataklara dayanılarak linyit üretiminin, geçen yılki 15.9 milyon tondan bu yıl 17.5 milyon tona çıkarılması programlanmıştır. Linyit üretiminin gelecek yıl 34.2 milyon tona ve 1983 yılında da 50.9 milyon tona sıçraması öngörülmekte, giderek 1988 yılında 85 milyon tona ulaşacağı kestirilmektedir. Devlet işletmeciliğinin güçlendirilmesiyle, söz konusu düzeylerin üzerine çıkılması da olasıdır. Buna karşın yatakların bir bölüntüsü yeniden özel sektöre bırakılacak olursa, üretimde sıçramadan söz edilemeyeceği gibi, öngörülen üretim düzeylerinin yarısına bile ulaşılamaz.

Türkiye'de madencilik hukukunun yeniden düzenlenmesi, çeşitli yasaların tek bir yasa altında toplanması, bu amaçlarla yeni bir maden yasasının çıkarılmasına gereksinim vardır.

1961 Anayasası'nın yeraltı zenginliklerini devletin egemenlik ve kullanımına bırakan maddesi, onun sosyal içeriğini gösteren önemli bir yargısı idi. Şimdi sözü edilen yeni anayasada buna benzer bir madde yer almayacak mı? Bir başka deyişle, yeni anayasada da yeraltı zenginlikleri devletin tartışmasız malı mı olacak, yoksa Friedmancıların özlediği biçimde özel sektöre mi bırakılacak? Yeni anayasa ortaya konulmadan birşey söylenemezse de, kamu yararının korunacağı kuşkusuzdur. Öyleyse yeni maden yasasının çıkarılmasının, yeni anayasanın yapımından sonraya ertelenmesi, demokratik biçimde oluşacak ilk parlamentoya bırakılması doğru olmaz mı? •

FAİZ HESAPLARI VE BANKALAR

- **Bankalar, enflasyon oranı ne olursa olsun, 1982 yılı başında faiz oranlarını düşürecekler.**
- **Tasarruf eğiliminin, Temmuz 1981'de bulunduğu noktadan daha fazla artmayacağı biliniyor. Bu nedenle, mevcut tasarrufların en karlı biçimde değerlendirilmesinin hesapları yapılıyor.**
- **Bu hesapları, bankerler bozabilir. Ancak son faiz kararları, bankerleri para piyasasından silmeyi amaçlıyor.**

ÖNCE Merkez Bankası'nın, özel kesim tahvillerinin faizini serbest bırakan kararı açıklandı. Sonra da bankaların 6 ay vadeli mevduat faizini yükseltmelerine ilişkin karar alındı.

Bu kararlar, para piyasasında oldukça ciddi bir kargaşa yarattı. Gün geçmiyor ki, bankalar ile bankerlerin karşılıklı suçlamaları basına yansımasın.

Gerek son faiz kararları, gerekse para piyasasındaki kargaşa, 24 Ocak kararlarının "faiz oranlarını yükselterek enflasyona karşı mücadele" anlayışının ürünleri. Bu anlayışa göre, 24 Ocak kararları faiz oranlarının çekiciliğiyle halk tüketimini kısarak tasarrufa yönelecekti. Artan tasarruflarla ise yatırımlar finanse edilecekti.

Toplum yaşamına faiz hesabının bütün karmaşıklığıyla uyarlandığı son bir yıl içinde, bankalardaki tasarruf hesaplarının bir kat dolayında arttığı ve 260,3 milyar liradan 513,3 milyar liraya kadar yükseldiği biliniyor. Bu yükselmede, fiyat artışlarına bağlı olarak parasal büyüklüklerin anlamlarının değişmesi önemli bir etken. Resmi fiyat istatistiklerine dayanılarak yapılan hesaplamalar, fiyat artışlarının etkisi arındırıldığında, tasarruf hesaplarındaki büyümenin gerçekte yüzde 31.5 dolayında olduğunu belirliyor.

Bu hesaplamalar, önemli bir olguyu ortaya koyuyor. 24 Ocak kararlarının, fiyatları önce yüzde 100 arttıran, sonra da en iyimserlere göre yüzde 40 düzeyinde sürekli bir enflasyona yol açan sonuçları, geniş halk yığınlarının tüketimlerini zaten alabildiğine kısmış bulunuyor. Geliriyle yaşamını ancak sürdürenlerin yeni tasarruf yapabilme olanakları oldukça kısıtlı.

Burada aynı ağırlıkta bir başka olgu ise, tüketimdeki kısıtlamanın üretim üzerindeki olumsuz etkisiyle ilgili. Bırakın artan tasarruflarla yeni yatırımların finansmanını, 24 Ocak kararlarından sonra ulaşılmış üretim düzeylerinin korunmasının bile sorun olduğu biliniyor. 24 Ocak kararlarının mimarları, yurtiçi tüketimi azalacak ürünlerin dışsatıma kayacağını söylüyorlardı. Ancak dışsatım olanaklarındaki genişlemenin, üretimi eski düzeyinde sürdürmeye yetmediği son birbuçuk yılın deneyiminden biliniyor.

Bu gerçekleri ve tasarrufların daha fazla artmayacağını, faizler konusunda son kararları alanlar da biliyorlar. Ayrıca, ekonominin büyümeyip küçülme sürecine girdiği bir ortamda, tasarrufların artması da fazlaca istenmiyor. Mevcut fonların kullanımında bile güçlükler var. Bu nedenle, bu kararları değerlendirirken, "**tasarruf eğilimini özendirme**" gibi görünüşteki gerekçelerin gerisindeki gerçekleri irdelemek gerekiyor. Sorun, mevcut tasarrufların en karlı biçimde değerlendirilmesi.

Bankalarca bugüne değin bir yıl süreli tasarrufa verilen yüzde 50 oranındaki faizin, bundan böyle 6 ay süreli mevduatlar için verilecek olması, enflasyon oranı ne olursa olsun, faiz oranlarının 1982 yılı başında düşürülmesi kararının ürünü. Bankalar, 6 aydan daha uzun süreli tasarruflar için hesap açmayacakları ve yeni uygulamanın 1 Temmuz 1981'de başlatılacağı dikkate alındığında, 1982 yılı başına gelindiğinde, tasarruf hesaplarının vadesi dolmuş olacak. Hesaplar yenilenirken ise, düşürülmüş faizlere göre işlem yapılacak. Bu arada, 1981 yılından bankalara hiçbir biçimde yüksek faiz yükü de sarkmamış olacak.

Bankalar etrafında örülen bu faiz hesabını, bugün için bankerler bozabilir. Ancak, son kararlar bankerlerin para piyasasında etkisizleştirilmesine yönelik sonuçları da içeriyor. Bankaların 6 ay vadeli hesaplara verdikleri faiz oranlarını arttırmaları, öncelikle bankerlerin mevduat sertifikası satışlarına aracılık etmelerini güçleştirdi. Bundan böyle bir bankerin mevduat sertifikası satabilmesi, büyük bir maliyet artışı göze alınma-

dan olanaksız. Oysa mevduat sertifikası satışları, banker işlemlerinin yaklaşık üçte ikisini oluşturuyor. Örneğin, Banker Kastelli, yılın ilk yarısında 10,07 milyar liralık mevduat sertifikası pazarlamışken, aracılık ettiği tahvil satışları 4,83 milyar lirada kalmış bulunuyor.

Ayrıca, bankerlerin tahvil satışlarını sürdürebilmeleri de ciddi bir maliyet hesabı gerektiriyor. Tahvil faizlerinin serbest bırakılması, kuşkusuz büyük holdingler için, kendi tahvillerini kendilerinin satmaları için önemli bir olanak. Ancak, bu tahvillerin faizinin banka faizini aşması zorunlu. Ayrıca, tahvilin pazarlama masrafları da dikkate alınmalı. Böylece, yüzde 65-70 dolayında bir yük altına girilmesi kaçınılmaz. Küçük, hatta orta boy kuruluşların böyle bir yükü üstlenmeleri, ve de tahvillerin bütününün satılamaması riskine katlanmaları düşünülemez. Tahvil ihracını seçen küçük ve orta boy kuruluşların bankerlerin aracılığına başvurmaktan başka çareleri yok. Ancak bu seçimi yaparken, üstlenilen yükle bankadan kredi sağlanabileceği de unutulmayacak. Bu da, bankalardan kredi taleplerini canlandıracak.

"Yüksek faizle enflasyonla mücadele"ye dayalı bu son kararlar, bankaların sermaye ve para piyasasındaki etkilerini mutlaklaştıracak kuşkusuz.

Bankaların bu hesaplarında yeri olmayan tek gelişme 3 ay vadeli mevduata da yüzde 45 oranında faiz verilmesi. Bu, yükü nedeniyle bankalarca benimsenmesine karşın, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın "özel" isteği olarak kabul edilmiş bulunuyor. Bankacılar "Türkiye'de Batıda olduğu gibi, kısa süreli paraya yüksek faiz vermenin koşulları yok, bu lüks olur" diyorlar. Ancak bu lüks, Merkez Bankası tarafından finanse edilince ortada sorun kalmıyor.

Merkez Bankası, bankalara mevduat munzam karşılıkları için ödediği faizi 10 puan arttırıyor. Vadesiz mevduat karşılıklarının faizi yüzde 10'dan yüzde 20'ye, vadeli mevduat karşılıklarının faizi de yüzde 16'dan yüzde 26'ya çıkıyor. Bu durumda, bankalara Merkez Bankası tarafından halen ödenen 20 milyar lira dolayındaki faiz 35 milyar lirayı bulunca, Özal'ın "özel" ricası kırılmıyor. •

TARIM TOPRAKLARIMIZIN GELECEĞİ

Dr. HAYRAN ÇELEM
PEYZAJ MİMARİSİ DERNEĞİ BAŞKANI

- **Yüksek verimli tarım toprakları, plansız sanayileşme ve arsa spekülasyonu sonucu yitiriliyor.**

AZ gelişmiş ülkelerin kalkınmasında sanayinin önemi yadsınamaz. Ancak doğanın en kutsal armağanı olan üretken yaşam ortamı tarım topraklarının yok edilmesi, yüksek tarımsal potansiyele sahip alanların salt ekonomik büyüme amacı ile sanayiye yöneltilmesi, insan-doğa arasındaki biyolojik dengeyi bozacaktır.

Sanayi ve kentleşme gelişmelerinin hemen tamamı; tarımsal alanlarda, doğal kültürel çevrenin tüm özellikleri ile yer aldığı verimli parçalarını seçmektedir. Bu seçmenin temelinde, bu alanların genellikle düz (ulaşım ve alt yapı kolaylıkları), sulak (sanayi su ihtiyacı) ve mikroklimatik özellikler gibi fiziksel üstünlükler taşıması yatmaktadır. Bu alanların, genel bir değerlendirme ile bile ülkelerin besin depoları, kazanç kaynakları olduğu görülebilir.

Tarım alanları, plansız sanayileşme ve arsa süpekülasyonundan korunmalı.

Avrupa Ekonomik Topluluğunun tarım reformuna ilişkin bildirisine göre, birlik üyelerinin tarımsal alan ölçüsünde 1970-1980 yılları arasında 5 milyon hektar azalma olmuştur. Ülkemizde ise, 1978 saptamalarına göre tarımda kullanılması gereken toplam 134.415 hektar genişlikteki değerli arazi, kentsel ve endüstriyel yerleşmelere ayrılmıştır. Kent plancılarının hatalı tutumları, endüstri kuruluşlarının ve arsa spekulatörlerinin baskıları, yol yapımı, turistik yerleşmeler gibi etkilerle de bu miktar giderek artmaktadır. Bu tür etkilerin sonucunu ülkemize son yıllırda tüm acıları ile Bursa Ovasında, Çukurovada, Çarşamba Ovasında, Adapazarı-İstanbul arasında, İzmit-Yalova arasında, İzmir-Balçova ve daha birçok irili ufaklı verimli tarım topraklarında yaşamaktadır.

ÖNLEMLER

Bu konuda şu önlemlerin ivedilikle alınması ve uygulanması gerekir:

— Sanavinin coğrafi ve yöresel dağılımı son derece önemlidir. Büyük ölçekli sanayi yerleşmeleri için kararlar, hükümet düzeyinde olmak üzere bir devlet politikası içinde ele alınmalıdır. Bu kararlar, herhangi bir kuruluşun yetki ve sorumluluğuna bırakılmamalıdır.

Sanayi yerleşmelerinin çevreye en düşük zararını sağlamak için yetkililer ve doğa koruyucuları arasında sıkı ve sürekli bir işbirliği gereklidir.

— Sınai ve diğer yapısal yerleşmelerin tarımsal yönden değerli arazide yapılmasından kesinlikle kaçınılmalıdır. Bu nedenle, yapısal kullanımlar için yerleşme alanı saptanmasında toprak haritalarından yararlanılmalıdır.

Tarımsal yönden kullanılması gerekli ve önemli yerlerin saptanarak "TARIMSAL SİT" olarak ayrılması ve korunması zorunludur. Bu amaçla, 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası"nda kabul edilen "SİT" kavramı ve uygulaması büyük önem taşımaktadır. Çeşitli doğal ve kültürel varlıklarımızı güvence altına alan böyle bir yasa kapsamına, değerli ve verimli tarım alanlarımızın da alınmasıyla verimli toplaklarımıza "TARIMSAL SİT" adı altında bir çeşit dokunulmazlık sağlanmasının ülkemiz için sayısız yararları olacaktır. •

HİRFANLI GÖLÜNDEN KİM YARARLANACAK

- **Hirfanlı baraj gölünde su ürünleri yetiştiriciliği yapılıyor. Ancak gölün balıkçılık kooperatiflerine verilmesi, ertelenen ihalelerle sürüncemeye iteleniyor. Yöre halkı-tüccar tartışması ortaya çıkıyor.**
- **Deniz dedikleri Hirfanlı gölüne alınterlerini akıtanlar bugün küskün. Dışsatıma sunulabilen su ürünlerinin yetiştirildiği gölde, şimdi anarşi var denilebilir. Anılarda kalan Bafa gölü gibi Hirfanlı gölü de bir huzursuzluk kaynağı mı olacak?**

ENERJİ, çevre ve toplum ilişkilerinin en uyumlu örneğini barajlı hidroelektrik santralların oluşturduğu kuşkusuz. Ekonomik kalkınmanın sağlanması ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi için enerji üretilirken, santralın baraj gölü de bulunduğu yöreye su içinde bir yaşam getirmektedir. Yöre ikliminin iyileştirilmesinde sulu tarım olanaklarının geliştirilmesine kadar uzanan yararlar bir yana, yeni bir iş alanı olarak baraj gölünde su ürünleri yetiştiriciliği de ortaya çıkmaktadır. Ancak, barajlarımızın oluşturduğu yapay göller kimindir? Kuşkusuz, yasalara göre tüm sularımız doğal zenginlik olarak toplum adına devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaktadır, ama bütün doğal kaynaklarımızda olduğu gibi su kaynaklarımızda da yasaların tam uygulandığı söylenebilir mi? Yeni yeni oluşan ve giderek artmakta olan baraj göllerinde, devletin desteğiyle uygulanacak su ürünleri projelerinden yararlanarak kıyı halkı geçimini sağlayacak mı, yoksa yeni yeni su ağaları mı türeyecek?

DENİZE DÖNÜŞEN GÖL

Ülkemizin, yapım sırasına göre ilk on barajlı hidroelektrik santrallarından birisi de Hirfanlı. Kızılırmak üzerine kurulmuş ve Kırşehir'e bağlı Kaman kazasının 20 kilometre kuzeybatısında bulunan bu baraj, 1960 yılından bu yana enerji üretiyor, yörede suya dayalı bir yaşam sağlıyor. Hirfanlı baraj gölünde 5.9 milyar metre küb su toplanıyor ve yapay gölün yüzeyi 263 kilometre kare yer kapsıyor. Yaşamlarında Kızılırmak'dan ve küçük çaylardan başka su görmemiş yöre halkı, bu büyük yapay göle "deniz" adını vermiş bulunmakta. Orta Anadolu'nun bu kırsal denizi, yılda ortalama 250 milyon kilovat-saat elektrik üreten hidroelektrik santralını beslediği gibi, Mayıs-Eylül döneminde tarım alanlarına da su vermekte.

Bozkırın bu denizinde, çeşitli tatlı su balıklarının yanısıra, kerevit denilen ve yurt dışına satılabilen tatlı su istakozu da yetişiyor. Hirfanlı gölü su ürünleri bakımından zengin. Balıkçılık yapmaya başlayan kıyı köylerinin halkı, varlarını yoklarını yatırarak kayık, motor, ağ, kerevit sepeti, av yemleri almışlar ve almaktalar. Kısacası kazançlarını su ürünlerine bağlamışlar. Hirfanlı gibi yapay göllerde de su ürünlerinin hakça değerlendirilebilmesi kooperatifler aracılığıyla sağlanabileceğinden, Hirfanlı baraj gölü çevresinde oluşturulmuş yedi tane balıkçılık kooperatifi bulunuyor. Kendi deyimleri ile "denize alınterlerini ve gözyaşlarını döken kooperatif üyeleri" bugün çile içinde.

GÖLDE ANARŞİ VE HALKIN DERDİ

Hirfanlı gölü balıkçılık kooperatifçilerinin derdi, önceden gölün kendilerine ihale edilmiş olmasına karşın, şimdi ertelenen ihalelerle gölün ellerinden alınacağı, tüccara ya da özel sektöre kısaca yeni göl ağalarına verileceği kuşkusu. Geçim için Hirfanlı gölüne umut bağlayan üç bin kadar aile de biçim eksikliğinden iptal edilen ihaleler için yöredeki yöneticileri suçlamakta, hak için, devletin güçlü elinin göle uzanmasını beklemekte. Danıştay'ın kapısını çalmış olsalar da, deniz denilen bu yapay göle huzursuzluk gelmiş durumda. Gölde balıkçı kooperatiflerinin, tüccarın ve şirketlerin, amatör balık avcılarının, eğlence düşkünü varsılların bini aşkın su motoru bulunuyorsa da, yoksul balık üreticisi ekmeğinin kemirildiğini görerek suratını asıyor, sinirlenerek bekliyor. Kontrolsuz a' cılık da su ürünlerine zarar veriy

Dış satıma sunulabilen su ürünlerinin yetiştiği Hirfanlı'da huzur aranıyor.

Göl üzerinde, göl kıyısında tartışmalar görülüyor, hırsızlık olduğu bile söyleniyor. Bu ortamda beklenen olgu, Hirfanlı gölünde balık işletmeciliği ne olacak?

GÖLDEN DIŞSATIMA

Hirfanlı gölünün ülkemize döviz getirmesi olası ve getiriyor da. Gölün bugün önemini artıran kerevit, dışsatıma sunulabilen bir ürün. Kerevit'in kilogramını balıkçıdan ya da kooperatiften 200 veya 225 liraya alan tüccarın, Avrupa'ya 17 Mark'a sattığı söyleniyor. Gölün kazançlı olduğu görülünce, özel sektörün dört tane balıkçılık şirketi de göl kıyısında türeyivermiş. Gölde balıkçılığı yine kooperatifçiler yapıyor denebilir, ama kazancını tüccar ve şirketler yiyor. Yedi kooperatiften birinin yöneticileri, 50 kadar kayıkları olduğunu , günde ortalama 20 kilogram kerevit avladıklarını, bunun için 10 ya da 15 kilogram kadar yem harcadıklarını, yemi tüccardan kilosu 150 liraya satın aldıklarını, ayrıca motorlar için de hergün beş-on lirte motorin yaktıklarını, sonuçta ellerine fazla birşey kalmadığını belirterek yakınıyorlar. Kısacası göle alın terlerini akıtıyorlar, emeklerini harcıyorlar, ama karşılığını alamadıklarını söylüyorlar. Oysa emeğin üstünlüğü yadsınamaz. Bu nedenle de emeğin yarattığı değerin aracıda değil, emeği verenlerde birikmesi gerekmez mi? Olanak tanınsa kooperatif birliği kereviti ve öteki ürünleri iç ya da dış pazarlara sunarak yöreyi kalkındıramaz mı?

HALKIN İŞLETMESİ ENGELLENİYOR

Tüccar ve para babalarının oyunlarıyla gölün kendilerine bırakılmadığını, kooperatiflerine ihale edilmediğini söyleyen yöre halkı, göl ağası balık tüccarlarının geçmişteki uygulamalarından da yakınmakta. Halk, devletin kendi kooperatiflerini gerekli araç ve gereçlerle donatmasını, ürünü tüccara ucuz kaptırmaması ve aracısız pazarlara ya da dışsatıma sunabilmesi için soğuk hava depoları yaptırılmasına yardımcı olmasını beklerken, geçmişteki olanağı bile ellerinden alınacağı inancıyla ihalenin sürüncemede bırakılmasından küskün.

Hirfanlı yöresinde kooperatifçilik de halka tüm iyiliklerini yansıtamamış. Kooperatif yöneticilerinden de yakınıyor halk. Bazı kooperatif yöneticilerinin tüccarla anlaştıklarını, balıkçının ürününün ucuza tüccara kaptırıldığı söylenmekte. Kooperatiflerin içindeki çekişmeler bir yana, kooperatifler arasında da sürtüşmeler oluyor. Oysa kooperatiflerin birlik olması gerek. Kooperatifler böylesine kısır döngüye girince, tüccar biraz daha çöreklenebilmiş gölün üzerine. Halkın savına göre, tüccar da kooperatifleri içten sarsacak ve birbirine düşürebilecek oyunlar oynayabilmiş. Sorunun çözümü, demokratik kooperatifçiliğin oluşturulmasında, ama devletin desteği, koruyucu ve düzenleyici eli yeterince ulaştırılamamış Hirfanlı gölüne.

alın terini ve göz yaşları

BAFA GÖLÜ DERSİ

Geçmişte bir Bafa gölü vardı. Derdi gazete sütunlarından kitaplara, televizyon ekranına yansımıştı. Özel kişilerin Osmanlı hukukundan gelen hakla yararlandıkları Bafa gölünden, çevre köylerin halkı yararlanamadığı için huzur kalmamıştı. Sorunun çözümü 1978 yılına dek sürdü. 1979 yılının ilk yarısında Bakanlar Kurulu'nun kamulaştırma kararı ile sorun çözüldü. Bafa gölü de halkın oluşturduğu kooperatife bırakıldı. Böylece Bafa yöresine mutluluk getirildi. Umulur ki Bafa gölü gibi huzursuzluk başka hiç bir doğal ya da yapay gölümüzde oluşmasın. Ancak 1980-1981 döneminde dört kez ihaleye çıkarılmasına ve ihaleyi de kooperatiflerin kazanmış olmasına karşın, ihalesi ertelenen Hirfanlı gölü, tüccarın veya özel şirketlerin elinde kalarak huzursuzluk kaynağı olabilir mi? Kamu yararı açısından olmaması gerekir. Üstelik Hirfanlı gölü devletin mülkiyetinde olduğundan, Bafa gölüne benzememeli.

Dileriz Hirfanlı gölünde su ağalığına olanak tanınmaz. Hirfanlı gölünün, varsılın gönenç gölü mü, yoksa yoksulun kazanç gölü mü olacağını gelecek günler gösterecek. ●

SEL: "AFET" MI PLANSIZLIK MI ?

PEYZAJ Mimarisi Derneği, Ankara'da yaşanan son sel olayıyla ilgili bir açıklama yaptı. Beş yurttaşımızın ölümüne ve büyük maddi zarara neden olan sel, Derneğe göre plansızlık sonucu ortaya çıktı ve şu nedenlerden kaynaklandı.

• Bentderesi, İncesu, Dikmen kapalı geçişleri yıllardır temizlenmemiştir.

• Dikmen sel kapanı hemen hemen dolmak üzeredir.

• İncesu Sıhhiye geçişinde yanlış kapalı kanal kesiti uygulanmıştır.

• İncesu vadisi boyunca yüzey erozyonunu önleyici tedbirler alınmamıştır.

• Vadi boylarında arazi plastiği, morfoiojisi yoğun yapılaşma nedeni ile değişmiş, bu vadiler beton ve asfaltla kaplanmıştır.

• Tüm altyapı sistemi, yüzey drenaj düzeni, yapılaşma ilkeleri ciddi biçimde yeniden ele alınmadıkça zaman zaman bu tür doğal afetleri Ankara yaşıyacaktır.

NEDEN TEREYAĞI DIŞSATIMI?

Prof. Dr. NESRİN KAPTAN

- **Dengeli beslenmede kişi başına süt tüketimi yıllık 250 kilogramın altına düşmemelidir.**
- **Margarin tüketimindeki artışta halkın alım gücü önemli rol oynamıştır. Ülkede bugün tüketilemeyen tereyağından söz edilebilmesi, ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır.**

TÜRKİYE'DE süt üretiminin artırılması için gösterilen çabaların hızlandırılması zorunludur. Süt üretiminde yıldan yıla belirli artış görülmekte ise de, bu durum hayvan sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

1977-1979 yılları arasındaki süt üretimi artışına karşılık, hayvan sayısında da aynı oranda artışlar saptanmaktadır. (Tablo 1)

TABLO I
Türkiye Süt Üretimi ve Sağmal Hayvan Varlığı

Yıllar	S. Hayvan sayısı (Baş)	Yıllar arası artış	Süt üretimi (Ton)	Yıllar arası artış
1977	36 150 770	761 120	5 034 110	122 925
1978	36 911 890		5 157 035	
1979	38 289 500	1 377 610	5 411 215	254 180

KAYNAK: D.İ.E. Tarım İstatistikleri Özeti 1979

Yurt ekonomisine önemli katkısı olacağı inancıyla her alanda döviz sağlanması çabalarına katılmamak düşünülemez. Ancak ülke gerçekleri dikkate alınarak tereyağı ihracatının serbest bırakılması, süt üretimi artışına dayandırılmamalıdır.

Hernekadar yıllık kişi başına süt tüketimi 120 kilogram ise de, bu da yeterli değildir. Dengeli beslenmede bu değerin 250 kilogramın altına düşmemesi gereklidir.

Tüketim maddesi olarak kullanımı M.Ö. 2000 yılına kadar uzanan tereyağı, içerdiği kalori ve vitaminlere ek olarak beslenmedeki olumlu etkisi nedeni ile tüm ülkelerin önem verdiği bir süt ürünüdür.

Diğer hayvansal ve bitkisel kökenli yağlardan farklı olarak, tereyağında esansiyel yağ asitleri, yağda çözünen A, D, E, K vitaminleri yer almaktadır. Anılan bu özellikler tereyağını diğer yağlardan farklı kılar, bir anlamda üstün niteliğini oluşturur.

Günümüzde toplumların yeterli ve dengeli beslenmesi gittikçe önem kazanmaktadır. Konu ile ilgili sorunlara çözüm aramada, süt ürünlerinin bileşim zenginliği avantaj sağlamaktadır.

Birçok ülkede konuya yaklaşım, okul çağındaki çocuklardan başlatılmakta, böylece, gelecek nesillerin beden ve ruh sağlıkları güvence altına alınabilmektedir. Örneğin, yapılan bir araştırmada, toplam kalorinin yüzde 20'sinin yağlardan karşılanması önerilmekte ve iki nolu tablodaki değerler verilmektedir.

Özellikle son yıllarda süt ürünleri fiyatının halkın alım gücünün çok üzerinde olması, dar ve orta gelirli tüketicilerin bu önemli süt ürününden, yani tereyağından yararlanmalarını olanaksızlaştırmaktadır.

Bu arada margarin tüketimindeki artışta da halkın alım gücü önemli rol oynamıştır. Yani margarinin tereyağına oranla ucuz olması, tüketimini artırmıştır. Böylece ülkemizde tüketilemeyen tereyağından bugün söz edilebilmesi, ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu birikimin başlangıçta dövize dönüştürülmesi olumlu karşılanabilir. Ancak temel gıdalardan olan tereyağının özellikle genç neslin yararlanmasına sunulması devletin başta gelen görevlerindendir. Tüketicinin tereyağından yararlanma yolları mutlaka aranmalıdır. Zaten Anayasamızın 52'inci maddesinde "**Devlet halkın gereği gibi beslenmesini sağlamak için gerekli tedbirleri alır**" denilmektedir.

Ayrıca sayısal verilerden tereyağı üretiminin de dış satıma sunulacak düzeyde olmadığı görülmektedir.

1977 yılında: 119 440 ton
1978 yılında: 121 600 ton
1979 yılında: 123 100 ton tereyağı üretildiği belirtilmektedir (Kaynak: Production Year Book. 1971—1979).

Böylece gelecek nesillerin daha sağlıklı gelişmelerini güvence altına almak, özellikle vücut tarafından oluşturulamayan ve tereyağından başka yağlarda da uygun oranda bulunmayan temel yağ asitlerinden yararlandırmak için, genç neslin günlük kalori ihtiyacının en az yüzde 1'nin bu temel yağ asitleri yoluyla alınması sağlanmalıdır. ●

TABLO II
Yaş Gruplarına Göre Kalori Gereksinimi ve Günlük Tüketilmesi Zorunlu Yağ Miktarı

	Okul öncesi	6—8 yaş grubu	9—11 yaş grubu	Ortaokul
Kalori	1500	1800	2100	2600
Yağ (gr.)	33	40	47	58

KAYNAK: Nutrition and Technology of Foods for Growing Humans 1978.

TARTIŞMASI SÜREN BİR PROGRAM

• **Atatürk'ün 100'üncü doğum yıldönümünde, TRT ekranlarına büyücülüğe prim veren programların getirilmesi, şaşırtıcı olduğu kadar, "muasır medeniyet seviyesine çıkma" anlayışı ve savaşımı ile de çelişmektedir.**

YASA ile TRT'ye verilen görev Eğitim ve Kültür olmasına karşın Temmuz ayı programlarına baktığımızda her şeyin var olduğunu, sadece Eğitim ve Kültür programlarının olmadığını görüyoruz.

Sululuk gösterisi şeklinde sürdürülen sözde eğlence programları hakkında bir değerlendirme yapmak yerine Haziran ayı içerisinde iki kez yayınlanan "Günlerin Getirdiği" programını ve yol açtığı tartışmayı ele almanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.

"**Günlerin Getirdiği**" programı uyuşturucu madde röportajlarıyla ekranlarımıza ikinci kez geldi. Uzmanların tepkisi, uyuşturucu maddelerle mücadele eden yetkililerin eleştirisi ve halkın beğenisiyle izlendi.

Özellikle uyuşturucu madde alışkanlığından kurtulma, alma, satma, haksız kazanç sağlama konularında programa yönelik olarak yapılan eleştiriler basına da yansıdı ve şu noktalarda toplandı.

• Uyuşturucu madde alışkanlığının tedavisi var. İsteyen uyuşturucu madde alışkanlığından kurtulabilir.

• Çeşitli sorunları bulunan, tatminsizlikler içinde kıvranan milyonlarca insanımıza uyuşturucu madde "bütün sorunları, acıları" unutturan sihirli bir kurtarıcıymış gibi sunuldu.

• Ekonomik sıkıntıyı tüm gerçekliğiyle duyan, geçinebilmek için ek gelir peşinde koşan insanımıza uyuşturucu madde alışverişi yoluyla çok büyük paralar kazanılabileceği gösterildi. 8 Daire, ev önünde bekleyen araba ve bankadaki milyonlardan söz edildi. Bu yoldan servet sahibi olanların tutuklandığını söylemek programın uyuşturucu madde alım satımı konusundaki özendirici yönünü ortadan kaldırmadı sanıyoruz.

Bu eleştirilere hak verenler özellikle bilim adamları, "tedavinin **mümkün olduğu**" konusundaki kolaycı yaklaşımı tehlikeli buldular. Çünkü bu konuda bütün olanaklarını seferber eden zengin ülkelerde bile tedavinin zor olduğu bilinmektedir.

Olayın böyle sunulması "**bırakamam korkusuyla**" uyuşturucu madde kullanma isteğini batırmaya çalışanları rahatlatmış, bir kere kullanmaktan bir şey çıkmaz yargısına getirmiş olabilir.

Eleştirilen, tartışılan içeriğine rağmen programı hazırlayan ekip uyuşturucu sorununa dikkat çekmek, bu konuda elde edilen sonuçları sergilemek, pişmanlık ifadelerini somut görüntülerle vermek konusunda başarılı olmuştur. Ama salt programcılık açısından başarılı olmak yeter mi? **Günlerin Getirdiği** programının yapım ekibi bu konu üzerinde uzun uzun düşünmelidir. Çünkü daha önce yayınlanan **Günlerin Getirdiği** programlarının konuları da çok tartışılmış ve eleştirilmişti. Soğukoluk'u konu alan programın geneline ilişkin eleştirileri Arayış okurları anımsıyacaklardır. Daha önce yayınlanan bir başka program ise akrep sokmasını büyü ile etkisiz hale getirdiğini öne süren Hacı Macit ekranlarımıza getirilmişti.

Atatürk'ün 100'üncü doğum yıldönümünü kutladığımız 1981 yılında TRT ekranlarında büyücülüğe prim veren programların yayınlanması şaşırtıcı olduğu kadar "**muasır medeniyet seviyesine çıkma**" anlayışı ve savaşımı ile de çelişmektedir.

TRT bu tür yaklaşımlarla sorunlara çözüm önermek yerine böylesi duyarlı konularda sağlıklı ve bilimsel çalışmalara ağırlık vermeli, bu temeldeki çabaları ve sonuçlarını yansıtmaya özen göstermelidir. •

HAKKI DERMAN'IN "ONİKİ METRE İPE" KARİKATÜR SERGİSİ

AKŞEHİR'de her yıl olduğu gibi bu yıl da 5-10 Temmuz tarihleri arasında "Nasreddin Hoca Şenliği" düzenlendi. Geleneksel "göle yoğurt mayalama" töreninden sonra, çeşitli sanat gösterileri yapıldı.

Derman'ın karikatürlerinden biri...

Bu arada, "şenlik" süresinde karikatürist Hakkı Derman "oniki metre ipe" adlı gezici karikatür sergisini, Akşehir sokaklarında sergiledi.

Halkın ilgisini çeken sergi Derman'ın çeşitli karikatürlerinden oluşuyordu.

DERMAN KİMDİR?

1960 yılında İstanbul'da doğan karikatürist, 1979 yılında ilk ürünlerini vermeye başladı. Akademik bir eğitim görmeyen Derman, çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı.

Yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli yarışma ve sergilere katılan Hakkı Derman, "Karikatür sergisi-79" ve "Eğitim" adlı iki de kişisel sergi açtı.

"Oniki metre ipe" sanatçının üçüncü kişisel sergisi oluyor.

"Oniki metre ipe" sergisi daha önce Ankara ve İstanbul'da sergilenmişti.

ꟷUTBOL FEDERASYONU ÇIKMAZI

ꞮIZA SÜMER

- **Futbol Federasyonu, özellikle profesyonelliğin kabul edildiği 1959 yılından sonra, hızla amatörlerden koptu ve kulüp yöneticilerinin, ya da avukatlarının güdümüne girdi.**

- **Tokatlı Federasyonu en büyük yarayı "şike" konusunda aldı. Tokatlı "şike"ye savaş açınca, hemen herkes, 1978-1979 yıllarında olduğu gibi, "şikecilerin yenilgiye uğrayacağını" sanmıştı. Ancak, Tokatlı, şike konusunda sert sözler söylerken bıyık altından gülenler kazandı.**

FUTBOL Federasyonu kurulduğu 1923 yılından buyana kimi irden fazla görev almak koşuluyla 4 kişiyi başkan olarak gördü.

Futbol Federasyonu, özellikle rofesyonelliğin kabul edildiği 1959 ılından sonra hızla amatörlerden optu ve profesyonel kulüp yönetici·rinin, ya da avukatlarının güdümüne ırdi.

Çalışmalarının hareket noktası ı ve alanını profesyonel futbola daandıran, amatörlüğü, birkaç özverili evlet memurunun omuzlarında maç üzenlemek sanan Futbol Federasyou Başkanı Yılmaz Tokatlı, "**federasonun kendi dönemine değin çok ıprandığını**" ileri sürebilir. Hatta, bu onuda haklı da olabilir, ne var ki endisi ne yapmıştır, ne yapmakadır?

Tokatlı göreve geldiğinde, amaörler, daha önce de yaptıkları gibi, am bir spor erdemliği içinde, görüş e önerilerini kendisine yazılı olarak ettiler. Bu görüş ve öneriler rafa alkmış olacak ki, bugüne değin uıut ışığı bile görünmedi ortalıkta...

Bu arada, Federasyonda bazı elişmeler gözlenmedi değil. Geçmiş lönemlerde özellikle sermaye ve bazı olitikacılara dayanarak Federasyonu çten ve dıştan ele geçiren profesyoıel kulüp yöneticileri, bu kez de çeitli yollardan federasyonu etkilediler e etkilemeye de devam ediyorlar.

Bunu yaparken, kuşkusuz, Toatlı'nın çevreye yabancı olmasından da yararlandılar.

Öte yandan, sürekli olarak gerek bakanlığa, gerekse Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne önerilmesine karşın, amatörlerden, hakemlerden ve antrenörlerden birer temsilcinin

Futbol Federasyonu Başkanı Yılmaz Tokatlı

Futbol Federasyonu kurullarına alınmaması, onu, tabandan daha da kopardı ve profesyonellerin yanına itti... Yönetilenlerin de görev ve sorumluluk yüklenmediği Futbol Federasyonu kurullarının başarılı olma şansı yoktu, olmadı da...

Futbol Federasyonu bu şansını daha işin başında yitirmişti gerçi. Anımsayacağınız gibi, danışma yolu ile başkan atamalarda eleştirilen federasyon başkanlarının başında Tokatlı gelmişti.

Tokatlı Federasyonu en büyük yarayı da şike konusunda almıştı. Tokatlı, şikeye savaş açınca, hemen herkes 1978-1979 yıllarında olduğu gibi "şikecilerin yenilgiye uğrayacağını" sanmıştı. Federasyon belgelere dayanarak sporun içine sokulan şikeyi temizleyecek, en azından şikecilere gözdağı verecekti.

Sonuçta görüldü ki, Yılmaz Tokatlı şike konusunda sert sözler söylerken bıyık altından gülenler kazandı. Federasyon şike olaylarının üzerine gider gibi görünmekten başka birşey yapamadı, ya da gücü yetmedi. Oysa, Televizyonda da gösterildiği gibi, bir kaleci üzerine gelen yumuşak bir kafa topunu ağlara itmişti. Bu ve bunun gibi en azından şike kokan birçok maç bir kenara itilmiş, sonuç alınamayacağı baştan belli olan, birkaç soruşturma ile yetinilmişti.

Federasyonun saygınlığını yitirmesine neden olan olaylar yalnızca bunlar değildi. Federasyon, profesyonel futbolculara ödenen gerçek para tutarı ile sözleşmelere yazılı tutarlar arasındaki çelişkiler önünde de yenik düşmüştü. Ayrıca Ankaragücü'nün birinci lige alınışı ve ikinci lig takımları ile ilgili olarak alınan kararlar da futbol federasyonunun eleştirilmesine neden olmuştu.

Ankaragücü konusunda ARAYIŞ'ın görüşü önceki sayılarımızda yer aldığı için ikinci ligle ilgili kararların gelişimine bakmakta yarar var.

Federasyon önce İkinci Türkiye Ligi'nin 51 takımla oynanacağını açıklamış, bir kaç gün sonra ikinci ligde küme düşmenin kaldırıldığını, takım sayısının da arttırıldığını duyurmuştu. Demek ki Futbol Federasyonu'nu yönlendiren gizli güçler vardı ortada.

Sporu spor için yapan amatör kulüplerin küme düzenleme isteklerini geri çeviren Federasyon, profesyonel kulüplerin isteğine göre davranışlarını değiştirmeyi mi yeğliyordu?

Amatör futbola elini uzatmaktan kaçınan, profesyonel kulüplerin yöneticilerinin etkisi altında kaldığı anlaşılan bu federasyonu "Amatör ve **Profesyonel diye ikiye ayırmanın zamanı geldi**" diyenler haklı değil mi?

Profesyonel sporcuların sorunlarını bile çözmekten uzak olan Futbol Federasyonu'nun, profesyonel futbolculara ilişkin yapamadıklarını da gelecek yazılarımızdan birinde ele alacağız. •

TV PROGRAMINDAN SEÇMELER

18 TEMMUZ CUMARTESİ

17.05... TATLI KAHRAMANLAR

17.30... SAYIM SUYUM YOK
Ankara Yenimahalle Şentepe İlkokulu 5. Sınıf öğrencilerinden bir grubun katıldığı yarışma programı.

18.00... KÖYDEN KÖYE
Programda üç köy işleniyor. -Denizli ili Sarayköy ilçesi İncipınar köyünde dokumacılık, — İzmir-Menemen'e bağlı Değirmendere köyünde çilek yetiştiriciliği, -Manisa-Merkez ilçeye bağlı Düzlen ve çevresindeki köylerde, yabani menengeç ağaçlarına Antep Fıstığı aşılanması.

18.30... HAYVANLAR ALEMİ

19.00... TANGOLAR

19.21... İFTARA DOĞRU

21.05... ATATÜRK'LE YOLCULUK
Atatürk'le Yolculuk dizi belgeselinin 5. Bölümünü oluşturan ve "Batı'ya Yönelen Yol" adını taşıyan bölüm yayınlanacak.

21.30... SOLİSTLER GEÇİDİ
Programda Ahmet Özhan, Ömer Şan, Bilge Şan, Yaşar Topçan, Nur Yoldaş, Nil Burak, Ayten Alpman bulunuyor.

22.30... SİNEMA: SİNEKLİ BAKKAL

19 TEMMUZ PAZAR

10.02... TAŞ DEVRİ
Fred film çekme hastalığına tutulur. Bu merakı evdekiler ve komşuları için bir işkence halini almıştır. Yine bir gün müzede film çekerken tesadüfen tablo hırsızlarının filmini çeker.

10.30... PAZAR SİNEMASI
(Acemi Balıkçı) Rogan balık avı konusunda kitap yazmıştır. Onun Vakapugi gölündeki balık tutma yarışmasına katılması istenir.

18.05... DAKTARİ (Avcı)

18.50... FASIL

19.15... KALEM TUTAN ELLER

19.21... İFTARA DOĞRU

21.05... RAZAMAN ÖZEL EĞLENCE PROGRAMI

22.00... DALLAS (Takip)
Clint'in Japonya'ya gitmesi Sue Ellen'ı hayli üzer. Bu arada Pam ile Alex'in ilişkileri devam etmektedir. Ama Alex, Pam'ın Bobby'e dönmek için sabırsızlandığını farkeder. Birgün Sue Ellen alış-veriş esnasında takip edildiğini farkeder ve takip edeni tuttuğu adama yakalatır.

20 TEMMUZ PAZARTESİ

18.35... ÇİZGİ FİLM

18.55... FOLLY-FOOT (Borç)
Steve annesini bulmuş ve bir odaya yerleşmişlerdir. Steve iki işte birden çalışıp para biriktirmektedir.

19.20... IDIK'LA BIDIK

19.30... SAZ ESERLERİ

19.40... İFTARA DOĞRU

21.05... RAMAZAN ÖZEL EĞLENCE PROGRAMI

21.45... KAPTAN ONEDIN
Elisabeth ve Matt Southhopten'a Alice adındaki römürkörü almaya gelirler. James ve Robesrt'te aynı amaçla Southamptona gelmişlerdir. Sıkı bir çekişme başlar. Bu arada yine aynı sularda kaptan Baines'in yönetimindeki Charlette Rhodes eski bir gemi direğine takılarak karaya oturur. Matt'ın yeni alınacak römörkörle bütün kurtarma tekliflerini geri çeviren Baines gemiyi kendi çabası ve mürettebatının yardımıyla kurtarır.

22.35... SPOR

21 TEMMUZ SALI

18.55... YAŞAMA SAVAŞI
(Balık gözlemcisinin el kitabı)
Dalgıçlar ve dalmaya meraklılar için denizin altındaki canlıların tanıtılması için rehber hazırlanması.

19.20... IDIK'LA BIDIK

19.40... İFTARA DOĞRU

20.19... EZAN

21.05... RAMAZAN ÖZEL EĞLENCE PROGRAMI

22.00... SİTE (son)
Ella kasırgasının kuzeye doğru yönelmesi ve kasırganın vereceği zararlar nedeniyle tüm kıyıların tahliye edilmesi istenir.

22 TEMMUZ ÇARŞAMBA

18.55... AİLE DEDİĞİN
(Gizli Konuşmalar) Norman'ın teşvikiyle Jody ve Buffy paralel telefondaki tüm konuşmaları kasetli bir teybe kaydedip hoşça vakit geçirdiklerini sanmaktadırlar. Kısa bir süre son-Bill Amca onları suçüstü yakalar ve bundan vazgeçmelerini ister

19.20... IDIKLA BIDIK

19.40... İFTARA DOĞRU

21.05... RAMAZAN ÖZEL EĞLENCE PROGRAMI

22.00... YAŞAMAK İÇİN
(Melekler Ağlasın) Paul kendi doğduğu büyüdüğü yer olan Almiriya'ya döner. En yakın arkadaşı Johny cinayetle suçlanmakta ve aranmaktadır. Olayı incelemeye karar veren Paul Rosinha ile tanışır. Cinayet Rosinha yüzünden işlenmiştir. Olaylar hiç umulmadık şekilde gelişir.

23 TEMMUZ PERŞEMBE

18.55... HAFTANIN ŞARKISI

19.00... SÜPER ÇOCUK
Çocuklara yönelik 13 bölümlük dizi, insan yapısında bulunan kötülüğü yenebilmek için güçlenme isteğinden esinlenerek iyi insanın kötülere karşı mücadelesini ana içerik olarak işlemiş, dizinin yarattığı Süper Çocuk Benjy'de sahip olduğu yüzükleri kullanarak kötülüklerle başedebilmek için uğraşmaktadır.

19.25... IDIK'LA BIDIK

19.30... İFTARA DOĞRU

21.05... ERZURUM KONGRESİ

21.20... RAMAZAN ÖZEL EĞLENCE PROGRAMI

22.15... YURTTAN-DÜNYADAN

24 TEMMUZ CUMA

18.30.. HABERLER

18.35... ŞEKER KIZ
Candy Bay William Megreger'in bütün kabalığına ve inatçılığına dayanarak onunla dost olmaya çalışır. Bu arada Sen-Pol okulundaki arkadaşlarından mektup alır. Bay Margreger komaya girince Mina ismini sayıklar. Candy Mina'nın bir köpek olduğunu anlar.

19.00... IDIK'LA BIDIK

19.16... İFTARA DOĞRU
Camilerimiz: Nusretiye Camii. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe açıklaması, Yasin suresi, 68-83'üncü ayetler. Okuyan Demirhan Üstün. Asım Köksal'ın Hz.Muhammed'in ahlakı ve doğruluk konusunda bir konuşması.

21.05... "BENİ HATIRLAYINIZ"
Gazi Mustafa Kemal

21.10... KÜÇÜK EV
Çiftçiler birliğinin başkanı olan Charles Kongreye katılmak üzere Milvaki'ye gidecektir. Mezun olduğu okulun yıllık balosuna Carolin'de davet edilince Ingıls ailesi Milvaki'ye beraber gitmeye karar verirler.